

“People Make Glasgow”

Gentrificatie en The Hidden Lane in Finnieston, Glasgow



Theo Bijveld en Sjors van Dijk

“People Make Glasgow”

Gentrificatie en The Hidden Lane in Finnieston, Glasgow

Bachelor scriptie Culturele Antropologie 2018

Theo Bijveld – 4124162- t.b.m.bijveld@students.uu.nl

Sjors van Dijk – 3795942- s.j.vandijk1@students.uu.nl

Begeleider: Kees Koonings

Aantal woorden: 21662

Foto voorblad genomen door Sjors van Dijk.

Inhoudsopgave	4
Voorwoord	5
Geografische ligging Finnieston, Glasgow	6
Inleiding	8
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader	14
1.1: Gentrificatie en modernisering	14
1.2: Ongelijkheid	16
1.3: <i>Creative City</i>	21
1.4: Begrippen in de thesis	24
Hoofdstuk 2: Context	26
2.1: Glasgow, Schotland	26
2.2: Finnieston	30
Hoofdstuk 3: Gentrificatie in Finnieston	32
3.1: De opkomst van gentrificatie	32
3.2: De veranderingen in Glasgow en Finnieston	35
3.3: Aanpassing van stedelijke ruimte	37
3.4: De economische stimulans van gentrificatie	39
Hoofdstuk 4: Ongelijkheid	41
4.1: Urbane regeneratie en ongelijkheid binnen Glasgow	41
4.2: Ongelijkheid binnen West End	43
4.3: Een gevoel van veiligheid	45
4.4: Huisvesting in Finnieston, West End	46
4.5: Cultural <i>displacement</i> in Finnieston	48
Hoofdstuk 5: ‘The creative city’	51
5.1: Beginnen met niets	53
5.2: De kunst- <i>scene</i> van The Hidden Lane	55
5.3: Hidden Lane als creative center	57
5.4: Hidden Lane als gemeenschap	59
5.5: Keerzijde creatieve industrie	60
Hoofdstuk 6: Conclusie en discussie	61
Literatuurlijst	68
Bijlage 1: Abstract in taal onderzoeksgebied	71
Bijlage 2: Reflecties	73

Voorwoord

Negen februari vlogen we vanaf Amsterdam naar Glasgow. In Glasgow verbleven we ruim acht weken in de wijk Govanhill. De wijk ligt een half uurtje rijden met de bus van Finnieston af, de wijk die we onderzochten. Vanaf de eerste dag kwamen we in aanraking met de typisch Schotse hospitaliteit via mensen op straat en in de bus die ons verwelkomden en verder hielpen. Ook in Finnieston was men altijd bereid ons te woord te staan terwijl wij ze lastig vielen tijdens het werk; een kort gesprek kon er altijd vanaf.

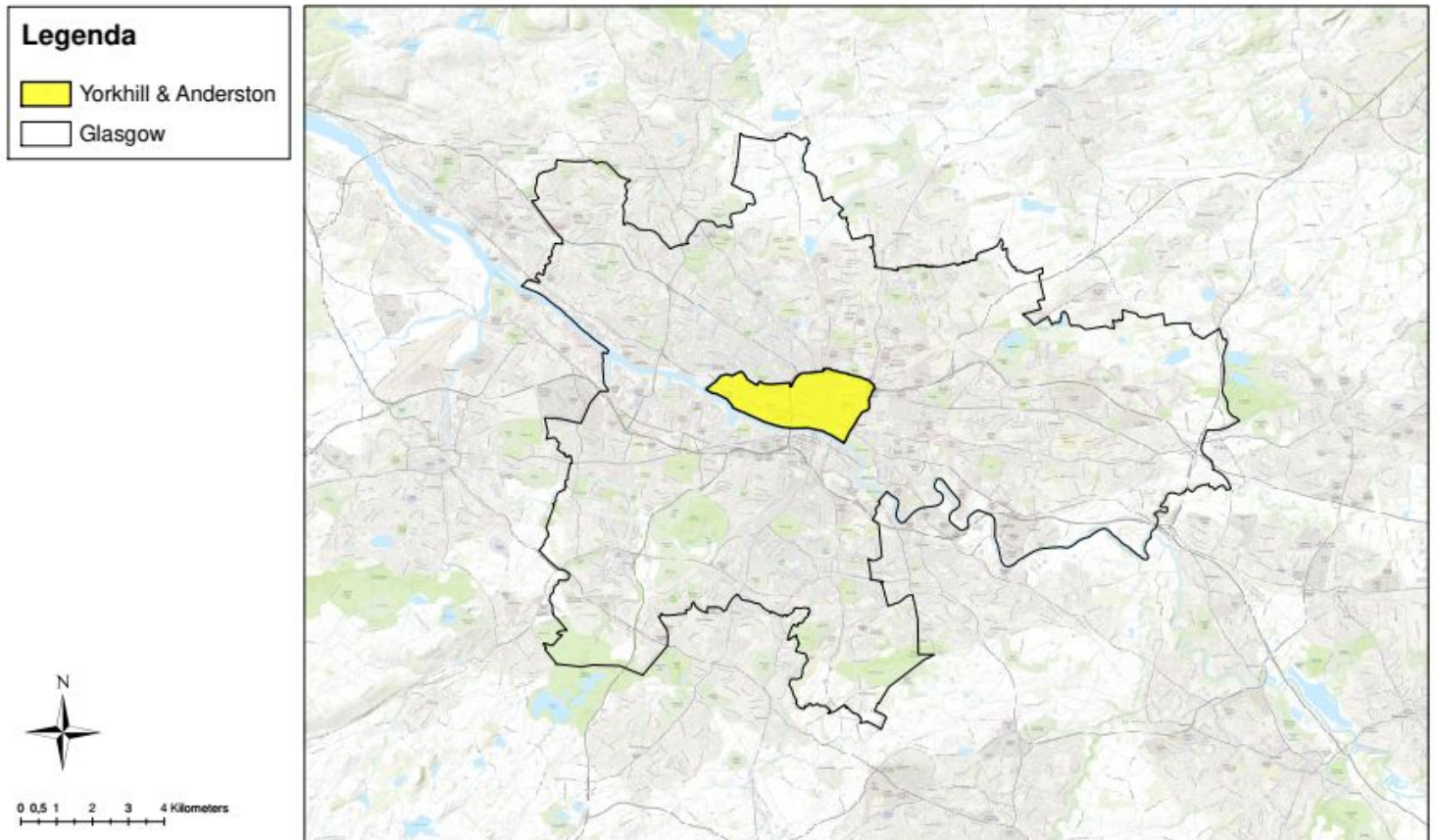
Verder zijn er een aantal mensen die we speciaal willen bedanken, zonder wie we deze scriptie niet hadden kunnen schrijven. Allereerst Kees Koonings onze begeleider. Hij gaf ons veel feedback en hielp ons gedurende het onderzoek om te gaan met nieuwe inzichten. Speciale dank gaat ook uit naar Dade bij wie we acht weken via Airbnb een kamer konden huren in zijn appartement. Dat was voor ons een fijne basis om op terug te vallen. En ten slotte speciale dank aan al onze informanten. Zij hebben ons voorzien van informatie en nieuwe connecties waardoor wij ons onderzoek tot een goed einde konden brengen.

Theo Bijveld & Sjors van Dijk

27 juni 2018

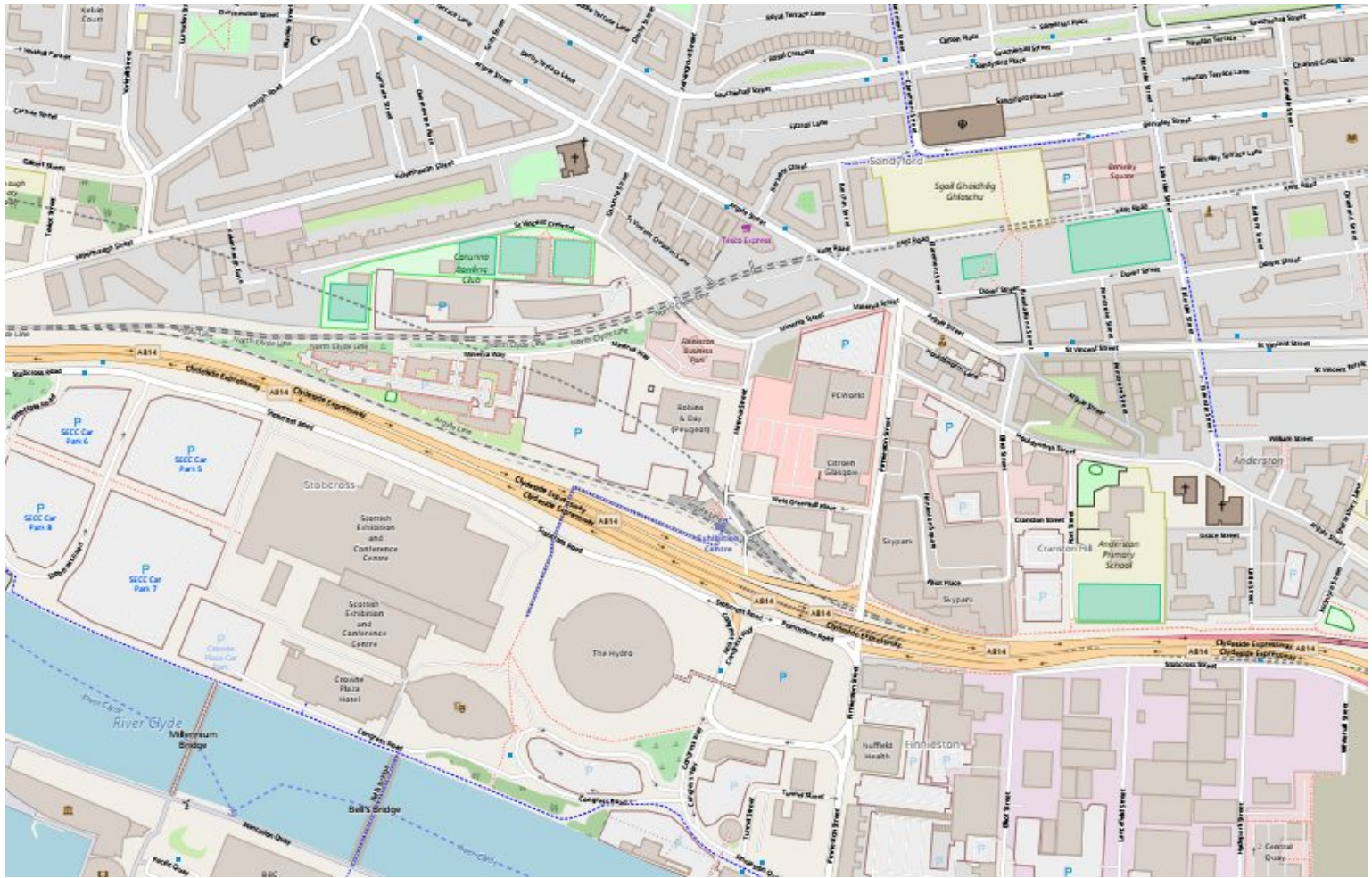
Geografische ligging Finnieston, Glasgow

Ligging Yorkhill & Anderston in Glasgow



Afbeelding 1: De ligging van district Yorkhill & Anderston in Glasgow.¹

¹ Afbeelding 1 gemaakt door Daniël van den Berg met behulp van openstreetmap.org, © OpenStreetMap-auteurs. De kaartgegevens worden beschikbaar gemaakt onder de *Open Database License* voor meer informatie zie: <https://www.openstreetmap.org/copyright> geraadpleegt op 16-07-2018



Afbeelding 2: Een overzicht van de wijk Finnieston.²

² Afbeelding 2 door Daniël van den Berg met behulp van openstreetmap.org, © OpenStreetMap-auteurs. De kaartgegevens worden beschikbaar gemaakt onder de *Open Database License* voor meer informatie zie: <https://www.openstreetmap.org/copyright> geraadpleegt op 16-07-2018

Inleiding

We komen aan in Finnieston. We reizen hiervoor vanuit een minder welvarende wijk in het zuiden van Glasgow, Govanhill, ongeveer een half uurtje met de bus. Als we aankomen zien we meteen hoe deze wijk zich onderscheidt van de rest van Glasgow. Je kunt geen kant opkijken zonder een hip restaurantje te zien waar studenten zitten te eten. De wijk heeft een frisser karakter dan de rest van de stad, maar niet per se moderner. Grote kledingzaken en winkelcentra zijn meer in het centrum van de stad gesitueerd. Finnieston lijkt eerder op een horecagebied met hier en daar een winkeltje waar je kunst of tweedehands spullen kunt kopen (maar 'tweedehands' in de jongerencultuur noemen we natuurlijk 'vintage').

Er lopen voornamelijk yuppen en studenten op straat, waarvan er veel eigentijds gekleed zijn. We zien mannenknotjes die razend populair zijn onder de 'hipsters', kleurrijke broeken en vrouwen in chique rokjes met een blouse. We krijgen langzaam maar zeker het idee dat deze plek een echte trekpleister is voor de meer welvarende Glaswegians.

Finnieston heeft een soort geheime straat: 'The Hidden Lane'. The Hidden Lane heeft wel een groot uithangbord die het bestaan ervan aankondigt, maar je moet door een onopvallend steegje lopen om er te komen. Wat we hier aantreffen kan beschreven worden als sprookjesachtig. In plaats van de neoclassicistische gebouwen die we gewend zijn van Glasgow heeft The Hidden Lane juist de meest kleurrijke huisjes. Zo is er een knalgeel geverfd bakstenen huis dat een gevarieerde groep artiesten onderdak biedt, van zilverwerkers tot striptekenaars. Hierdoor leerden wij de levendige kunstgemeenschap in Finnieston kennen, maar we hadden nog geen idee dat zij zo'n grote rol zouden krijgen in ons onderzoek...

In deze thesis onderzoeken we de relatie tussen artistieke gemeenschappen en gentrificatie. We kijken hierbij naar The Hidden Lane in Finnieston, Glasgow. Gentrificatie wordt beschreven als het proces van opwaardering van een stadsdeel op sociaal, cultureel en economisch gebied, het aantrekken van kapitaalkrachtige bewoners en de daarmee gepaard gaande verdrijving van de lagere klassen uit het stadsdeel (Cortie en Van de Ven, 1981). Menig bewoner van Finnieston schrijft het succes dat de buurt nu doormaakt toe aan The

Hydro, een concertgebouw dat sinds haar opening in 2013 nu het op twee-na meest bezochte concertgebouw ter wereld is geworden. Dit immense succes heeft ook zijn weerslag op de omliggende buurt, het zorgt onder andere voor meer klandizie voor de horeca.

Finnieston is in de afgelopen jaren zowaar “ontdekt” door de visionaire jongvolwassenen van Glasgow. Volgens sommigen had het door de hoogstaande architectuur van de achttiende eeuwse gebouwen in Finnieston de potentie om een aantrekkelijke wijk te zijn. De vele studentenwoningen in Finnieston trokken al langer een jongere populatie aan om in de wijk te wonen. Het is echter pas sinds kort dat Finnieston door heel Glasgow wordt gezien als een plek waar je echt gezien wilt worden. Als we het woord gentrificatie noemen noemt menig Glaswegian zelf al Finnieston.

De kunstgemeenschap die zich op The Hidden Lane bevindt heeft erg kunnen mee profiteren van de populariteit van Finnieston. In het geval van Finnieston spreken sommigen liever over urbane regeneratie dan gentrificatie (Cameron, 2003), aangezien de term gentrificatie nog altijd met de negatieve connotatie komt dat minder kapitaalkrachtigen uit een buurt worden weggedreven. In dit onderzoek kijken we of Glasgow een *creative city* is. Met *creative city* bedoelen we een stad die een creatieve klasse cultiveert en zich inzet om de aantrekkingskracht van de stad te vergroten (Florida, 2003). Volgens McCann (2007) zijn er ook negatieve aspecten verbonden aan de ontwikkeling van de *creative city*, waaronder een grotere ongelijkheid tussen arm en rijk.

Nu is het nog maar de vraag in hoeverre de klassieke definitie van gentrificatie toepasbaar is op het door ons onderzochte stadsdeel. Ten eerste wordt de gentrificatie van Finnieston door experts ook wel *retail gentrification* genoemd (Conzalez en Waley, 2012). Hiermee wordt bedoeld dat de gentrificatie van Finnieston vooral op het niveau van winkels heeft plaatsgevonden. Waar eerst ijzer- en tv-winkels zaten zitten nu juist leuke restaurants die erg populair zijn onder studenten en jonge professionals (interview Keith, professor Glasgow University, 19-03-2018). In het geval van Finnieston heeft de rijzende populariteit van de horecagelegenheden veel betekend voor de groei in de horecasector.

Wat er in Finnieston gebeurt is opmerkelijk op sociaal-cultureel gebied. Het vormt een interessant onderzoeksonderwerp omdat het een nieuw licht zou kunnen werpen op de kennis over gentrificatie die er al is. Onze hoofdvraag luidt dan ook: wat is de relatie tussen het gentrificatieproces en de opkomende kunstgemeenschap in Finnieston, Glasgow?

In ons onderzoek zijn we naar drie aspecten van het gentrificatieproces op zoek gegaan.

Ten eerste zijn we gaan kijken naar hoe de gentrificatie van Finnieston ontstaan is, door welke actoren ze wordt aangespoord, hoe deze te werk zijn gegaan en waarom ze Finnieston hebben gekozen. Vervolgens zijn we gaan onderzoeken wat het effect hiervan is op de bewoners van Finnieston, zowel de oude als de nieuwe generatie. Ten derde zijn we het nauwe verband tussen gentrificatie en de kunstgemeenschap gaan onderzoeken. Hiermee bedoelen we dat we de effecten aanduiden van hoe dit proces en de gemeenschap elkaar beïnvloeden. Deze drie aspecten zijn deel van hoe het gentrificatieproces, de bewoners van Finnieston en de kunstgemeenschap in relatie tot elkaar staan. Het uiteindelijke hoofddoel van deze thesis is om deze relaties in kaart te brengen.

Een aanzienlijk deel van onze thesis focust zich op de lokale bevolking en hoe deze tegen de nieuwerwetse bistro's en restaurants in de wijk aankijkt. We richten ons vooral op de economische en de subjectief-culturele problemen die de gentrificatie teweeg brengt.

De manier waarop we te werk zijn gegaan was zo bedacht om ons zo goed mogelijk onder de mensen van Finnieston te mengen. We hadden te maken met verscheidene limitaties; wij verbleven niet in ons onderzoeksgebied. Hierdoor moesten wij dagelijks afreizen met de bus naar het desbetreffende gebied om in contact te komen met onze onderzoekspopulatie. In de eerste paar weken hebben we voornamelijk gestructureerde en semi-gestructureerde interviews (DeWalt en DeWalt, 2011:139) gehouden met bedrijfseigenaren en een professor van de universiteit. Het hielp dat we bedrijfseigenaren altijd konden vinden tijdens hun werkuren en op die manier interviews konden inplannen. Soms kwam het voor dat zij ter plekke bereid waren om vragen te beantwoorden. Naast onze opnameapparatuur hadden wij ook altijd een notitieboekje op zak voor het geval dat mensen liever niet wilden worden opgenomen. Deze interviews gaven ons niet alleen een algemeen beeld van de gentrificatie maar brachten ons ook op ideeën die later een grotere rol zouden gaan spelen. We zijn halverwege ons veldwerk de methoden meer gaan diversifiëren door bronnenanalyse toe te passen waarbij we keken naar de vele online informatie over Glasgow. Ook van de University of Glasgow, de politie en verscheidene andere organisaties kregen wij per e-mail bronnen toe gestuurd. Ook hebben we in deze periode informele straatinterviews en conversaties gehouden om een beeld te krijgen van de bewoners als zijnde onderdeel van onze onderzoekspopulatie. We kwamen een aantal toeristen en dagjesmensen tegen die ons een ander, breder beeld gaven van de wijk. Hiernaast hebben we sociale media gebruikt om aan nieuwe contacten te komen. Om in contact te komen met de oudere populatie hebben wij

getracht vrijwilligerswerk te doen. Als buitenlandse studenten bracht dit complicaties met zich mee als het hebben van een Engels equivalent van een verklaring omtrent gedrag en helaas konden wij deze niet bemachtigen. Het vrijwilligerswerk ging niet door. In de laatste twee weken van ons veldwerk sloeg ons onderwerp om. Ons veldwerk was in eerste instantie gericht op veiligheid maar dit bleek onvoldoende vruchten af te werpen om de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie te waarborgen in ons onderzoek. De kwestie 'veiligheid' bereikte niet de gewenste diepgang in de daarvoor bestemde tijd. De kunstgemeenschap in Finnieston: "The Hidden Lane" had onze aandacht getrokken en de uitdaging voor ons werd om deze te combineren met wat we al hadden onderzocht aan gentrificatie. We hebben al onze energie in het houden van interviews gestoken, dan wel gestructureerd of semi-gestructureerd, met onze nieuwe onderzoekspopulatie. De hieruit vergaarde gegevens hebben we geïnterpreteerd om onze hoofd- en deelvragen zo goed mogelijk te beantwoorden.

Participerende observatie kwam in het begin van ons onderzoek niet veel voor doordat de aard van het onderzoek daar niet om vroeg. De bijkomstigheid van The Hidden Lane maakte participerende observatie een onmisbare methode om ons te mengen met de kunstenaars in de stad. Participerende observatie blijft bij uitstek de methode om een antropologisch onderzoek maatschappelijke meerwaarde te geven.

Ethische dilemma's speelden geen rol in het uitvoeren van ons onderzoek. De vriendelijkheid waar Glasgow om bekend staat werkte in ons voordeel bij het vinden van informanten. Mogelijke informanten waren over het algemeen bereid om ons te woord te staan. Van tevoren informeerden we iedereen die we interviewden over de precieze doelen van ons onderzoek en dat het in opdracht van Universiteit Utrecht werd uitgevoerd. Dit om *informed consent* te hebben voordat we onze vragen stelden. Met deze blijken van geschiktheid vond vrijwel niemand het een probleem om ons het één en andere over Glasgow te vertellen. Wel bleek dat in meer informele *settings* zoals kroegen of kleine winkels mensen liever niet opgenomen wilden worden, bij officiële instanties zoals de politie of de *Violence Reduction Unit* was dit geen probleem.

We deden ons niet anders voor dan wie we waren, twee Nederlandse studenten die in Glasgow zijn om veldwerk uit te voeren. We hebben veel mensen kunnen benaderen en leren kennen. Dat het voor iedereen duidelijk was dat het ging om een onderzoek, maakte het normaal voor ons om in de onderzoeksrol aan het werk te zijn. De interviews werden

opgenomen of notities werden ter plekke gemaakt. Als bijeffect maakte dit onze rol duidelijk aan de geïnterviewde. Rapport opbouwen met informanten hoefde niet altijd. Veel van de geïnterviewden toonden meteen interesse in ons verhaal. Ons onderzoek ging niet over kwesties die gevoelig liggen in de maatschappij en dat maakte het voor ons makkelijk om mensen aan te spreken en voor hen om vrij, zonder moreel bezwaar te antwoorden. Het is ook actueel en zowel de winkeleigenaren als de bewoners zijn geboeid met wat er gebeurt in de wijk. *Rapport* opbouwen, wanneer dat wel moest, ging door middel van meerdere keren afspreken en via de mail. De *counselor* is een voorbeeld van iemand die we zagen en hebben gemaïld na afloop zonder resultaat. Toen we hem nog een keer zagen bij de *Community Council* was hij bereid direct in contact te komen met ons na afloop. In *The Hidden Lane* hielp het meerdere keren langskomen ook met het opbouwen van *rapport* en bevorderde het de samenwerking.

Aan het begin van ons onderzoek deden we nog veel samen als team. Dit betekende dat de liminale fase geleidelijk verliep. Individueel was de *culture clash*, voor zover daar sprake van was geweest, in Schotland groter geweest. Naarmate onze contacten groeiden gedurende het onderzoek gingen we ook los van elkaar op pad. Het onderwerp van gentrificatie zoals dat in het derde hoofdstuk staat beschreven is iets wat we samen onderzocht hebben, door middel van gestructureerde en semigestructureerde interviews met onder andere winkeleigenaren. Bij het onderzoeken van de culturele *displacement* heeft Theo voornamelijk gekeken naar de dagjesmensen om een idee te krijgen van de ‘vergeten bewoner’, terwijl Sjors zich juist mengde onder kunststudenten en informatie vergaarde in *The Hidden Lane*. Het vierde hoofdstuk hebben we samen geschreven, omdat hierin de interpretaties van het veldwerk over *displacement* van Theo worden gekoppeld aan de door Sjors onderzochte data afkomstig uit bronnen van de gemeente. Het laatste hoofdstuk is door Sjors geschreven omdat hij zich het meest heeft bevonden onder de kunstenaars van Glasgow.

In deze scriptie leggen we eerst het theoretische kader rondom gentrificatie en kunstzinnige gemeenschappen uit. Vervolgens is er het stuk ‘context’ wat de meer algemene informatie over Glasgow bevat dat we tijdens ons veldwerk hebben geleerd. We linken de ontwikkelingen die we hebben onderzocht ook aan de meer algemene ontwikkelingen van Glasgow. In onze empirische analyse gaan we eerst in op de gentrificatie in Finnieston en op wat voor manieren deze gentrificatie zich manifesteert. Hierop volgt het hoofdstuk ongelijkheid, waarin we Finnieston in een bredere context van Glasgow plaatsen en op zoek

gaan naar de culturele *displacement* van de bewoners van Finnieston. In het laatste analytische hoofdstuk gaan we in op The Hidden Lane, en hoe de gentrificatie hier haar weerslag heeft gehad. De thesis sluit dan af met de conclusie en discussie

Hoofdstuk 1: Theoretisch kader (Sjors en Theo)

Het theoretisch kader dient ervoor om de hoofdconcepten uit te leggen. De hoofdconcepten zijn verbonden aan wetenschappelijke literatuur zodat we onze argumenten in latere hoofdstukken kunnen onderbouwen. De nodige thema's en begrippen die voortkomen uit de wetenschappelijke literatuur worden hier ook gedefinieerd. Onze hoofdconcepten zijn: gentrificatie, ongelijkheid en *creative cities* (Florida, 2003).

Eerst wordt gentrificatie en modernisering uitgelegd omdat het aan de basis ligt van de hoofdvraag en de verdere thema's erop voortborduren. Als tweede komt ongelijkheid met kritiek op gentrificatie en als laatste komt *creative cities* (Florida, 2003).

1.1 Gentrificatie en modernisering (Theo)

Het begrip gentrificatie dook voor het eerst op in 1964, toen Ruth Glass het gebruikte om de influx aan de middenklasse-bewoners in Londen aan te duiden die langzaam maar zeker de plek van de arbeidersklasse innamen in sociaal-economisch achtergestelde wijken zoals Islington (Glass, 1964). Wat bedoeld wordt met de term is dat er een 'gentry', oftewel een hooggestelde sociaal-economische klasse, zich manifesteert in een stadsgedeelte en het een hoger aanzien geeft. Ley (1986) beargumenteert dat gentrificatie in binnensteden is ontstaan door een verschuiving van banen in de industriële sector naar banen in de dienstensector.

Roberts et al. (2016) wijzen erop dat steden veranderlijk van aard zijn en dat deze veranderingen zowel onvermijdelijk als voordelig zijn. Ze zijn onvermijdelijk omdat de sociale, politieke en economische systemen in een stad altijd nieuwe mogelijkheden creëren voor voortgang. Dit is voordelig, wordt beargumenteerd, omdat de stad zich dan blijft aanpassen aan de veranderende behoeftes van haar inwoners.

Roberts et al. (2016) geven een heel beknopte geschiedenis van steden in Europa (en de VS). Volgens deze auteurs ontstaat er een soort 'renaissance' in de huizenmarkt zo ongeveer aan het einde van de Victoriaanse periode, dus rond 1900. Suburbanisme begint zich rond deze periode te spreiden en wordt geaccelereerd door de uitvinding van spoorwegen en iets later de bus en de auto. Deze toenemende mobiliteit van burgers als gevolg van de transporttechnologie zorgde ervoor dat steden steeds groter werden en deze een grotere populatie konden accommoderen. Direct na de Tweede Wereldoorlog kreeg het herbouwen van steden en het herstel van defensie- en oorlogsschade in de meeste landen de prioriteit.

Langzamerhand kwamen er aan het begin van de jaren '50 initiatieven om sloppenwijken tegen te gaan en de bouw van torenflats aan te sturen. Halverwege de jaren '60 bleek dat deze trend niet echt haar doelen bereikte, aangezien het problemen zoals armoede meer verplaatste dan echt oploste. In de jaren '70 kwamen er nieuwe beleidsplannen die gericht waren op verbetering en renovatie, wat leidde tot een soort 'herontdekking' van de binnenstad. In de jaren '80 gingen deze projecten veelal door, alhoewel er meer het algemeen besef kwam dat de renovatie niet volledig door de overheid gefaciliteerd hoefde te worden. De stadsbouw werd iets meer geprivatiseerd dan eerst. Roberts et al. (2016) eindigen hun historisch overzicht met de economische crisis van 2008 en zeggen hierbij dat de veranderingen in steden hier aan hebben bijgedragen. De modernisering van steden zou er niet geweest zijn zonder financiering vanuit de overheid en was heel erg afhankelijk van een continue opwaartse spiraal van vastgoedprijzen. 2008 was dan ook een drastisch keerpunt voor overheden en zorgde ervoor dat de investeringen in nieuwbouw en renovatie werden heroverwogen. Het heeft ertoe geleid dat stadsbouw opnieuw meer geprivatiseerd werd. Jones en Evans (2013) noemen de economische recessie ook wel het meest dramatische voorbeeld van hoe urbane regeneratie verbonden is aan economische en sociale processen. Urbane regeneratie (Roberts et al, 2016) is een veelbesproken concept in de sociale wetenschappen, en lijkt heel veel raakvlakken te hebben met de definitie van gentrificatie. De definitie die wordt gegeven is:

“A comprehensive and integrated vision and action which seeks to resolve urban problems and bring about a lasting improvement in the economic, physical, social and environmental condition of an area that has been subject to change or offers opportunities for improvement.”
(Roberts et al., 2016: 37)

Net zoals gentrification slaat urbane generatie ook op de renovatie van steden middels de investeringen van de gemeente of particuliere huisbezitters. Zo is de term 'urbane regeneratie' bekritiseerd als een eufemisme voor gentrificatie (Smith, 2006). Urbane regeneratie heeft namelijk niet de negatieve connotatie dat het proces per se leidt tot *displacement*, dit is bij gentrificatie wel het geval. De bovenstaande definitie van Roberts et al. (2016) klinkt allesomvattend, maar sociale wetenschappers erkennen zelf dat regeneratie meer een geleidelijk proces is (Donnison, 1993). Zo wordt er aangeraden om niet een stad te

renoveren met korte termijn-projecten zonder een meer algemeen strategisch *'framework'* voor de stadsplanning voor ogen te houden. Deze visie is inherent aan succesvolle urbane regeneratie en het is nog maar de vraag of alle gegentrificeerde steden hieraan voldoen.

Cortie en Van de Ven (1981) wijzen op de drie stappen die in gentrificatie verweven zijn. In de eerste stap koopt een groep huishoudens oude panden in een bepaald stadsdeel op om ze te renoveren. Deze pioniers worden de risico-onbedachtzamen genoemd. In de volgende stap koopt een nieuwe categorie vestigers huizen op in dit gebied omdat ze worden aangetrokken door de verbeterde sociaal-culturele voorzieningen. Deze categorie wordt de risico-bewusten genoemd. In de derde stap kopen de meer kapitaalkrachtige investeerders zoals aannemers en projectontwikkelaars panden in dit stadsdeel in verwachting van een groeiende groep kopers als er eenmaal meer splitsing en renovatie heeft plaatsgevonden. Dit zijn de risico-uitsluiters.

Gentrificatie gaat dus over het renoveren van een bepaalde stedelijke ruimte. De ruimte wordt dan als het ware 'bezet' door de *gentrifiers*. Uit een onderzoek naar de *'Gentrifying Class'* (Matthew, 2003) blijkt dat gentrifiers vallen onder een soort globale elite, die de middelen heeft om rond te kunnen reizen en dus ook eerder geneigd is om zichzelf een 'wereldburger' te noemen.

Wat nog niet genoemd is hierboven is sociale segregatie, een inherent aspect van gentrificatie. Hierover wordt meer gezegd in het stuk over ongelijkheid.

1.2 Ongelijkheid (Sjors)

Gentrificatie wordt als oplossing gebruikt door gemeenten van voornamelijk grote globale steden (Sassen, 2005) om de sociale cohesie van een buurt te bevorderen (Chaskin & Joseph, 2013). Dit doen gemeenten door campagnes te voeren voor nieuwe projecten, gerealiseerd in samenwerking met de privé sector zodat de buurt aantrekkelijk wordt voor de middenklasse om naartoe te verhuizen (Smith, 2002).

Volgens dezelfde Smith (2002) bestaat het neoliberalisme dat opkwam begin jaren '80 van de vorige eeuw uit twee assumpties: de eerste is dat eigenbelang zich uit via de democratie en dat deze leidt tot een optimale situatie van het collectieve sociale goed; de tweede is dat de vrije markt met privaat bezit zichzelf het beste regelt (Smith, 2002: 429). Het neoliberalisme gaat zich afspelen op een andere schaal, het beïnvloedt de relatie tussen urbaan, nationaal en mondiaal. De veranderende relaties tussen de geografische schalen is deels te verklaren door de rol van de overheid die de vrije markt, de private sector in essentie,

stimuleert en de vrije hand geeft (Smith, 2002). Het gevolg hiervan is dat datgene wat wordt verstaan onder mondiaal en urbaan wordt gheredefinieerd. *Neoliberal urbanism* is hoe Smith (2002) deze nieuwe relaties noemt. Multinationals met nieuwe vormen van productie en distributie, samen met een vervagende macht van de overheid geven niet alleen de mondiale economie vorm, maar ook de lokale bedrijvigheid. Het heeft een effect op waar mensen hun sociale identiteit aan ontnemen, in het geval van *neoliberal urbanism* is dit aan de stad en niet langer de staat, al zullen de steden volgens Smith (2002) niet uitgroeien tot stadstaatjes die de nationale identiteit zullen bedreigen. Over wat het imago van een stad betekent voor de economie van de stad beweert Slater (2006) het volgende:

“...but the image of hip, bohemian, cool, arty tribes who occupy the cafes, galleries and cycle paths of formerly disinvested neighbourhoods once lacking in ‘creativity’, is increasingly seen as a sign of a healthy economic present and future for cities across the globe.” (Slater, 2006: 738)

De relatie van het urbane tot het mondiale uit zich in het beeld wat van de stad geschetst wordt en wat tot de verbeelding moet spreken, ook internationaal gezien. Het is competitief ingesteld met andere steden rond de wereld die allemaal meedoen aan het creëren van een eigen imago (Macleod, 2002). De creatie van een aantrekkelijke stad voor een nieuw soort inwoner: de *creative class* wordt mogelijk gemaakt door het stadsbeleid. Het beleid van de stad door in zee te gaan met private ondernemingen in de bouw om de stad nieuw leven in te blazen komt in Macleod (2002) naar voren als *urban entrepreneurship*. Harvey (1989) merkt aan *urban entrepreneurship* op dat het wordt gedreven door een politieke economie van plaats en niet van grondgebied. De mensen die baat hebben bij de nieuwe voorzieningen zijn de mensen die niet in de directe omgeving wonen, maar bijvoorbeeld toeristen die niet uit de plaats komen.

Neoliberal urbanism hangt samen met urbane regeneratie door het regime van urban entrepreneurship. *Neoliberal urbanism* als economisch politieke stroming die staatsbeleid beïnvloedt. Deze geeft steden die heil zien in urbane regeneratie de kans om een beleid van *urban entrepreneurship* uit te voeren om de stad zowel in het binnen- als buitenland aantrekkelijk te maken. Zo hangen de staat, het urbane en de mondiale schaal samen.

Gentrificatie brengt met zichzelf al mee dat er een verplaatsing van personen is,

immers er komen nieuwe mensen in de buurt en om daar plaats voor te maken moeten er originele bewoners weg. De bewoners die zijn aangetrokken tot de gentrificerende buurt komen uit de economische middenklasse of bovenklasse en vestigen zich dus tussen de originele bewoners. Dit legt de klassenverschillen bloot tussen de lagere economische klasse, de *'working class'* en de midden- en bovenklasse (Chaskin & Joseph, 2013). De originele bewoners blijven in hun eigen huizen want ze kunnen de huur- of koopprijzen niet betalen van de nieuwe opgeleverde huizen, maar de nieuwe bewoners wel (Chaskin & Joseph, 2013). Het is een proces en dat brengt met zich mee dat er een geleidelijke transitie is, de originele bewoners kunnen en gaan niet meteen weg. Niet alles wordt tegelijk gegentrificeerd. Het zijn specifieke delen van een buurt die worden uitgekozen, het begint vaak in de binnenstad door het beleid. Daar komt nog bij dat er beleid kan zijn voor sociale woningbouw die gemixte buurten oplevert waar meerdere sociale klassen zich in kunnen vinden (Chaskin & Joseph, 2013).

Voor ons is het belangrijk dat wanneer we naar gentrificatie en urbane regeneratie kijken, die opgevoerd worden als oplossing voor stedelijke problemen geassocieerd met achterstandswijken. Ook is het belangrijk dat we aandacht besteden aan de keerzijde; die van klassenverschillen en hoe deze ongelijkheid vorm geven. De ongelijkheid manifesteert zich niet alleen demografisch maar ook ruimtelijk, politiek en cultureel (Low, 2011). Niet alleen in verschil type woning valt het verschil in status op te merken, maar ook in de machtsinvloed die de nieuwe spelers (*gentrifiers*) hebben. Deze nieuwe bewoners eigenen zich de verkregen (beloofde) ruimte toe en zorgen ervoor dat de beloftes van de campagnes worden nageleefd door er achteraan te gaan wanneer ze niet worden vervuld (Low, 2011). Low zet een aantal processen die buitensluiting bevorderen op een rij. Zij benoemt daarbij dat deze processen onzichtbaar of genaturaliseerd zijn. De originele bewoners (en niet de *gentrifiers*) zijn immers degenen die het meest buitengesloten worden bij deze processen (Mumm, 2008). Onder deze processen vallen bijvoorbeeld: afgesloten gebieden als *gated communities*, controle via camera's en politie, de privatisering van bezit en wat Low (2011) ook benoemt is de rol van de media en hoe deze buurten beschrijven wat voor mensen te vinden zijn in buurten en daarmee verwachtingen scheppen. De media hebben zo een rol in hoe de buurt bekend staat.

Met de afgesloten gebieden wordt ruimtelijke en economische segregatie bedoeld (Low, 2011). Er kunnen gebieden ontstaan die lijken op de *gated communities* in de Amerikaanse *suburbs* (Pérez, 2002), maar het kan ook zijn dat een gebied afgesloten 'voelt' door privé

beveiliging of heersend stigma over de originele bewoners (Pérez, 2002). Een gegentrificeerde buurt kan zo een soort *gated community* zijn als ‘afgeschermd’ buurt door de *gentrifiers* om de oude bewoners weg te houden. Marcuse (1985) komt met de constatering dat *abandonment*, het achterlaten van gebouwen en gentrificatie samen onderdeel uitmaken van de economie van de stad.

“The increasing polarization of the economy is reflected in the increasing polarization of neighborhoods: at the one end, abandonment, at the other end, gentrification.” (Marcuse, 1985: 200)

Verval en gentrificatie gaan echter ook samen. Wanneer een wijk veel verval kent en wordt achtergelaten kunnen projectontwikkelaars de grond goedkoop opkopen, renovaties uitvoeren en deze grond weer voor een hogere prijs doorverkopen (Marcuse, 1985). Omdat *displacement* en gentrificatie zo inherent aan elkaar zijn is het goed om te kijken naar verschillende soorten *displacement*. Marcuse (1985) onderzocht *displacement* in New York. Er worden in het artikel vier soorten *displacement* onderscheiden: *direct last-resident displacement*, *direct chain displacement*, *exclusionary displacement*, and *displacement pressure*. (p. 208) *Direct last resident displacement* houdt in dat bijvoorbeeld de huur wordt verhoogd of dat de grondbezitter de bewoners eruit forceert. *Direct chain displacement* kijkt naar het bovenstaande maar ook naar eerder vertrokken bewoners. *Exclusionary displacement* gebeurt wanneer er geen huizen beschikbaar zijn door gentrificatie of verval. Als laatst gaat *displacement pressure* over de druk die voornamelijk de armere bevolking voelt om te verhuizen vanwege de transformatie die de buurt ondergaat (Marcuse, 1985). Het is niet alleen gentrificatie waardoor mensen verhuizen maar ook door verval en desinvesteringen in de wijk. Slater (2009) gaat verder op Marcuse’s definities van *displacement* in en zegt dat er hogere mobiliteit is wanneer huisbazen inzien dat de wijk in verval is geraakt en rijp is voor een transformatie. Deze transformatie is het gentrificerende van de wijk en de hoge mobiliteit komt van uitzettingen die vallen onder *direct last resident displacement* en *displacement pressure*. Dit gebeurt in nog niet gegentrificeerde wijken, wanneer de wijken eromheen al gegentrificeerd zijn of nog verder in verval is er een lage mobiliteit bij de bewoners en sprake van *exclusionary displacement* (Slater, 2009). De desinvesteringen die Marcuse (1985) en Slater (2009) benoemen vormen vruchtbare grond voor beleggers om winst te maken. De

originele bewoners zijn de dupe van zowel verval als gentrificatie in dit verhaal. Door verval wordt er een ongelijkheid gecreëerd tussen wijken die leidt tot *displacement* op verschillende manieren. Slater (2009) probeert te beargumenteren dat er een moreel vraagstuk ontstaat waarin toegankelijke woningen steeds minder voor iedereen haalbaar zijn. Het is de huidige neoliberale marktwerking die de ongelijkheid in stand houdt.

Er valt een argument te maken voor nog een vorm van *displacement* die niet genoemd wordt door Marcuse (1985) en Slater (2009), namelijk *cultural displacement*:

“Cultural displacement occurs when the norms, behaviours and values of the new resident cohort dominate and prevail over the tastes and preferences of long-term residents” (Hyra, 2014: 1754).

De nieuwe bewoners veranderen de wijk zodanig dat de oude bewoners zich er niet meer thuis voelen en vertrekken. De nieuwe bewoners hebben de invloed doordat het vaak rijkere mensen zijn die intrekken in een armer gebied. De eisen en ideeën van de nieuwe bewoners botsen met wat de oude bewoners kennen, willen en zich kunnen veroorloven. Er zijn zeker overeenkomsten te vinden, maar wanneer de verschillen te groot worden is er sprake van *cultural displacement*.

De ontwikkeling van moderne steden is hand-in-hand gegaan met ontwikkelingen in communicatietechnologie. Echte brandpunten van communicatietechnologie zoals Silicon Valley zijn dan ook het neusje van de zalm wat betreft stedelijke moderniteit. Kijkende naar nieuwe geavanceerde communicatietechnologie is beargumenteerd dat globalisatie ‘de eradicatie van ruimte door de domesticatie van tijd’ (Douglas, 1997, p. 168) de ‘belemmeringen van de geografie van sociale en culturele arrangementen’ (Walters, 1993, p. 3) heeft doen verslijten. Hiermee wordt bedoeld dat in de *information age* mensen heel veel bezig zijn met het globale plaatje en zichzelf burger van de wereld, als *imagined community* (Anderson, 2006), voelen. Dit gaat meer op voor *gentrifiers* dan *non-gentrifiers*.

Ongelijkheid komt ook naar voren wanneer bewoners uit een lagere economische klasse wel naar een gegentrificeerde wijk gaan. Mumm (2008) komt tot de conclusie dat gentrificatie raciale segregatie bevordert in plaats van tegenwerkt. De stadsbuurten vormen een raciaal mozaïek binnen Chicago waar hij onderzoek gedaan heeft naar racisme. Er heerst een duidelijk regime als een hiërarchie die bepaalt wie waar in welke wijk hoort. Inclusief

discriminatie tegenover bewoners op basis van sociaal economische klasse vaak geassocieerd met uiterlijk en sekse (Mumm, 2008). Pérez (2002) komt ook in Chicago tot de conclusie dat de nieuwe vorming stedelijke ruimte wordt gemanifesteerd langs lijnen van racisme, etniciteit, gender en sekse. Mumm (2008) en Pérez (2002) geven ongelijkheid door gentrificatie een andere dimensie door meer in te zoomen op de ‘onzichtbare’ bewoners zelf in plaats van ‘bovenaf’ kijken naar cijfers van *displacement* als Marcuse (1985) doet.

Bij gentrificatie komt ook een creatieve kant kijken. Van een wijk of buurt die niet veel voorstelt wordt door de creatieve klasse (Florida, 2003) iets aantrekkelijks gemaakt. Eigenlijk vallen een aantal van de ‘pioniers’ uit de klassieke opvatting onder de creatieve klasse. Zo draagt het creatieve proces bij door inmenging en verandering in een wijk aan regeneratie met uiteindelijk *displacement* als gevolg.

1.3 Creative city (Sjors)

Richard Florida beschrijft de relatie tussen de creatieve klasse, regionaliteit en het gewin daarvan voor de stad (Florida, 2003). Om zijn theorie te begrijpen en te zien waar deze vandaan komt is het van belang om een kort overzicht te geven van de ontwikkelingen in het veld van urbanisten eind vorige eeuw. Hij ging namelijk in tegen het beeld dat urbanisten in die tijd hadden. Ten eerste heerste de opvatting dat bedrijven zich bij elkaar vestigen en daarmee regionale groei faciliteren. Hierdoor ging de aandacht in de literatuur te veel naar de locatie waar bedrijven zich vestigden. Het probleem hiermee was dat er geen aandacht ging naar de sociale aspecten. Florida (2003) gaat ten tweede in tegen de mythe dat de geografische ligging niet meer uit zou maken door technologische vooruitgang, met name het internet. Zijn argument hiertegen is dat in de praktijk mensen zich nog steeds clusteren in dezelfde gebieden om zo een gezamenlijke cluster van kennis en talent dicht bij elkaar te hebben. Dit is ook waarom bepaalde typen bedrijven zich bij elkaar scharen, zo ontstaan er ‘bubbels’ als in Silicon Valley waar alle *high-tech* mensen en bedrijven zich bevinden.

Een andere theorie is die van de *human capital*, gebaseerd op Jacobs (1984, geciteerd in Florida, 2003: 6). Deze theorie beaamt dat het de mensen zijn en de kwaliteiten die ze meebrengen die de regio doet ontwikkelen. De vraag is waarom er dan voor bepaalde plekken wordt gekozen. Dat is waar Richard Florida antwoord op probeert te geven met zijn eigen perspectief op *the creative capital theory*.

Hij onderscheidt zich hierbij op twee manieren van de *human capital theory*; ten eerste wijst hij de creatieve klasse aan als de katalysator voor regionale groei en ten tweede neemt hij de factoren mee die bepalen waarom de creatieve klasse zich ergens vestigt (Florida, 2003). Kort gezegd is dit hoe hij de creatieve klasse definieert:

“To begin with, creative capital begins most fundamentally with the people I call the “creative class.” The distinguishing characteristic of the creative class is that its members engage in work whose function is to “create meaningful new forms.” (Florida, 2003: 8)

Binnen de *creative class* zijn twee groepen te onderscheiden van elkaar. De ‘kern’ groep van mensen die nieuwe dingen als producten en theoretische concepten bedenken die vervolgens breed gebruikt kunnen worden. De tweede groep zijn de *creative professionals*, dit zijn die beroepsgericht hun kennis gebruiken om meer specifieke problemen op te lossen (Florida, 2003).

Net als het voor bedrijven handig gevonden wordt om zich dicht bij elkaar te vestigen, zo geldt dat ook voor talent. Clusters ontstaan daar waar de *creative class* zich vestigt. Deze clusters worden *creative centers* genoemd door Florida (2003: 8). *Creative centers* zijn de plaatsen waar zich een hoge concentratie van de creatieve klasse zich bevindt. Deze *centers* doen het juist goed vanwege de aanwezigheid van de creatieve klasse. Dit breekt met het idee dat gebieden het economisch goed doen vanwege de infrastructuur of aanwezigheid van natuurlijke bronnen.

Volgens Florida (2003) moet voor economische ontwikkeling kan plaatsvinden in een gebied aan drie voorwaarden voldaan worden: technologie, talent en tolerantie moeten alle drie aanwezig zijn op de locatie.

“I define tolerance as openness, inclusiveness, and diversity to all ethnicities, races, and walks of life. Talent is defined as those with a bachelor’s degree and above. And technology is a function of both innovation and high-technology concentrations in a region.” (Florida, 2003: 10)

Aan deze drie voorwaarden moet worden voldaan om de creatieve klasse te lokken en daarmee regionale economische groei aan te sturen. Hij noemt deze drie voorwaarden de drie

t's. Wat de creatieve klasse doet is het maken en betekenis geven aan datgene wat ze maken of in voorzien. Zij staan bovenaan in het creatieve proces van produceren. Dat wat zij bedenken kan vervolgens ook als een soort recept door anderen gebruikt worden (Florida, 2003). Om het creatief denken te stimuleren is diversiteit nodig.

Diversiteit gaat bij Florida om de mensen; als ze van gevarieerde komaf zijn dan stimuleert dat creatief denken. Plaatsen met een universiteit is waar vaak aan de drie t's wordt voldaan (Florida, 2006). Universiteiten vormen een belangrijke factor in steden voor de creatieve klasse om zich te vestigen, al hebben ze niet in de plaats een opleiding genoten maar doordat de universiteit voldoet aan de voorwaarden zijn de plaatsen toch gewild (Florida, 2006).

Hospers & van Dalm (2005) vergelijken de werken van Jane Jacobs en Richard Florida omdat zij proponenten zijn van het idee dat een *creative city* kan worden gebouwd vanaf het begin van de bouw van een buurt. Daarom willen ze de vraag beantwoorden: waarom kiest de creatieve klasse voor een bepaald gebied? Het antwoord ligt in wat de creatieve klasse zoekt in een gebied. Hoe de creatieve klasse zich identificeert is belangrijk om uit te vinden wat ze zoeken:

“We choose to be mobile and free, we require room for new ideas and working hours that match our flow of thought. In other words, we look for places and conditions that nurture creativity, that is the ability to do new things with existing knowledge. “ (Hospers & van Dalm, 2005: 9)

De conclusie is dat *creative cities* ontstaan waar al buurten gebouwd zijn. het is zelfs van belang dat er een verhaal is bij de buurt. Hospers & van Dalm (2005) zijn ingegaan op de ideeën van zowel Jacobs en Florida en laten meer dan Florida zien hoe de *creative capital theory* van Florida verder bouwt op de ideeën van Jacobs. Jacobs, volgens Hospers & van Dalm (2005) gaf diversiteit in gebouwen als hoofdreden voor de creatieve klasse om zich ergens te vestigen. het is belangrijk dat een plaats niet al af is en niet al door en door gegentrificeerd is. Creatievelingen moeten er hun ei kwijt kunnen. Diversiteit zorgt ervoor dat iedere entrepreneur zich op zijn plek kan voelen (Hospers & van Dalm, 2005). De visie is complementair met de visie van Florida die met de drie t's ook voorwaarden stelt aan de opkomst van de creatieve industrie. Beleidsmakers, en dit is waar het Hospers & van Dalm

(2005) om te doen is, kunnen gebruik maken van beide visies om van de stad een *creative city* te maken.

McCann (2007) gaat in op Florida's werk en bekritiseert ook de gevolgen van zijn benadering. Hij zegt namelijk dat het aantrekken van de creatieve klasse ook ten koste kan gaan aan datgene wat ze produceren zodra die klasse zich gaat vestigen. Het gaat hier met name om de natuur (McCann, 2007). Dit aspect van mensen aantrekken wat regionaal door steden en plaatjes gedaan wordt heeft een competitief aspect. Het is zelfs zo dat de plaatsen gebruik maakten van de benadering van Florida (2003) om de creatieve klasse aan te trekken. Dit werkt ook ongelijkheid in de hand, toch hier genoemd vanwege de link met de '*creative capital theory*'. De vestiging van de creatieve klasse brengt vernieuwingen met zich mee en gentrificatie, de armere delen van de stad kunnen lijden onder de komst van veel hoogopgeleide mensen omdat zij ook meer verdienen. Het creëert een *wage gap*. Volgens McCann (2007) heeft Florida hier geen antwoord op als het gaat om het maken van beleid en dat is wel een tekortkoming.

Voor onze hoofdvraag is het van belang te kijken naar wat de *creative city* (Florida, 2003) toegevoegd heeft aan het debat omtrent gentrificatie. De *creative capital theory* (Florida, 2003) wordt gebruikt door steden om urbane regeneratie mogelijk te maken maar dit is niet zonder gevolgen. En het zijn deze processen die de invloed bepalen van een kunst-*scene* en de creatieve klasse op een transformerende buurt want het is de creatieve klasse die de urbane regeneratie helpt of zelfs start.

1.4 Begrippen in de thesis (Theo)

In de empirische analyse gebruiken we verschillende begrippen. Gentrificatie is al uitgelegd, maar de specifieke vorm van gentrificatie waar wij het over hebben is *retail gentrification*. Dit is een begrip dat we onder andere van een professor in *urban studies* hebben gehoord maar dat ook al bestaat in eerdere sociologische werken. Het komt neer op de modernisering van de stedelijke ruimte op het niveau van winkels en restaurants. Hiernaast is er *displacement*. *Displacement* is een bijkomstigheid van gentrificatie waarbij bewoners fysiek uit hun buurt geprijsd worden door het stijgen van de huurprijzen. *Cultural displacement* is een lichtere vorm van *displacement*. Mensen worden wel uit hun buurt verjaagd, maar niet zozeer door onbetaalbare huurprijzen als wel omdat hen het gevoel wordt gegeven dat ze niet meer relevant zijn voor de buurt. Dit gebeurt bij oude bewoners die de nieuwigheid van

gentrificatie niet kunnen bijhouden. Ten derde is er de *creative capital theory* van Florida. Hierin staan *creative cities*: steden die zich typeren door de aanwezigheid van de *creative class* centraal. De aanwezigheid van de creatieve klasse wordt als gewenst gezien door de beleidsmakers van de stad. Dit is zo omdat de creatieve klasse een positieve impuls heeft op de creatie van betekenisvolle dingen. Dit kan goed zijn voor het imago en de industrie van de stad.

Het gevolg van de vestiging van de creatieve klasse is dat *retail gentrification* zich voordoet om het de creatieve klasse naar de zin te maken met nieuwe hippe uitgaansgelegenheden. Als gevolg daarvan wordt de buurt niet alleen populairder maar ondergaat de buurt ook een metamorfose. Originele bewoners, van voor de vestiging van de creatieve klasse, voelen zich niet meer thuis in de wijk door de veranderingen en verhuizingen. Zoals hierboven beschreven is dit *cultural displacement*. De theoretische begrippen zijn op deze manier met elkaar gecorreleerd. De begrippen zijn van belang om een beeld te krijgen van deze ontwikkelingen.

Hoofdstuk 2: Context (Theo en Sjors)

In dit hoofdstuk situeren we ons onderzoeksgebied. We geven hierbij eerst een geschiedenis van Glasgow en leggen vervolgens uit wat voor rol Finnieston hierin heeft gespeeld. Dit hoofdstuk is bedoeld om een idee te geven van hoe Glasgow en Finnieston er vroeger uitzagen en wat voor ontwikkelingen vooraf zijn gegaan aan de hedendaagse veranderingen.

Gentrificatie of urbane regeneratie zijn processen die zich voltrekken in steden over de hele wereld. Men hoeft het niet heel ver weg te zoeken. Onze casus bevindt zich in de stad Glasgow in Schotland. Glasgow heeft een eigen geschiedenis doorgemaakt in de afgelopen 100 jaar die het als casus interessant maakt. We kijken niet naar de hele stad maar naar de wijk Finnieston, die in recente jaren een opleving heeft doorgemaakt en nog in het proces zit. Finnieston lijkt nog aan het begin te staan van dit proces en geniet nu de voordelen van meer uitgaansgelegenheden en een betere leefbaarheid van de buurt. De eerste tekenen van de nadelen zijn de toenemende huur en saturatie van jonge bedrijven in de hoofdstraat.

Als verdere verdieping in Finnieston is er The Hidden Lane, gelegen aan Argyle Street. De onorthodoxe wijze waarop deze straat wordt onderhouden, de manier waarop deze straat wordt gerund en de grote variëteit aan artiesten maken deze straat wezenlijk anders dan de rest van Finnieston. Het gaat hierbij om de relatie tussen Finnieston en The Hidden Lane. Beide bestaan al een lange tijd en ze maken apart naam voor zichzelf, ze zijn echter wel degelijk met elkaar verbonden via de hoofdstraat van Finnieston.

2.1 Glasgow, Schotland (Sjors)

Glasgow is een stad waar onze hoofdthema's samenkomen: gentrificatie en een groeiende kunst-*scene*. Economisch gezien heeft Glasgow sinds de jaren '70 en '80 een verandering ondergaan van één van de economische topsteden in het Verenigd Koninkrijk, naar een stad geplaagd door een wegtrekkende midden- en bovenklasse en veel achterstandswijken (McAra, 2008).

Toen Glasgow in verval raakte waren de gevolgen voor de stad en haar inwoners groot. Glasgow raakte in verval terwijl het de tweede stad in het rijk was met de scheepswerven die in die tijd belangrijk waren voor het Verenigd Koninkrijk. Dit zorgde voor een grote aanwezigheid van *working class* inwoners (Doucet et al, 2011). In de tweede helft

van de 20ste eeuw werd Glasgow getroffen door de-industrialisatie, waardoor een groot gedeelte van de middenklasse de stad verliet. Glasgow kwam met het probleem te zitten dat het nieuwe mensen aan moest gaan trekken voor een revitalisatie van de stad. Een probleem dat grotere steden als Londen en New York niet hadden, aangezien deze steden een grotere aantrekkingskracht op de middenklasse hadden. (Doucet et al, 2011). Mondiaal speelde de private sector een grote rol in het renoveren van wijken maar in Glasgow zat het anders, hier nam de lokale overheid de taak juist op zich (Macleod, 2002).

Het moest aantrekkelijk gemaakt worden voor de private sector om te investeren en Glasgow. De samenwerking tussen de lokale overheid en de private sector is opmerkelijk voor Glasgow in de jaren '80 in vergelijking tot de V.S. en Engeland (Macleod, 2002). Het moest aantrekkelijk gemaakt worden voor de private sector om te investeren en Glasgow is hier bijzonder in, omdat in Glasgow de rol van de lokale overheid groter was dan in die van andere Engelse steden (Macleod, 2002).

Er zijn meerdere projecten geweest die als voorbeeld kunnen dienen van wat urbane regeneratie teweeg heeft gebracht op zowel een ruimtelijk fysieke manier als op sociaal niveau in Glasgow. Het eerste project dat Glasgow ondernam en daarbij een zeer toonaangevend voorbeeld gaf van het neoliberale denken is Buchanan street in de jaren '80 en '90.

Buchanan Street is een centraal punt in Glasgow dat tussen de jaren '30 en '80 van de vorige eeuw steeds verder in verval raakte. De gemeente wilde hier een soort boulevard van maken en daarbij dacht ze aan de ruimtelijke indeling van de stad en met een bepaalde uitstraling op het oog werd er aan het werk gegaan (Macleod, 2002). Buchanan street werd een straat met moderne winkelcentra, cafés, pleintjes en uitgaansplekken en Glasgow leek hiermee hervormd. Glasgow moest van vervallen industriële stad naar modern, wat kon rivaliseren met andere Engelse en Europese steden. Glasgow moest mensen terug zien te trekken en het toenmalige imago hielp niet met geweld, drank en drugs. De transformatie van Buchanan Street laat duidelijk zien dat de overheid hier verandering in wilde brengen met een project dat uiteindelijk voor iedereen voordelig moest zijn, al was het dan voornamelijk voor de midden- en bovenklasse (Macleod, 2002). Minder welvarende en daklozen werden weggedrukt naar gebieden eromheen. De economisch zwakkere kant van de bevolking kon op deze manier niet meedoen met de transformatie. Aan het nieuwe imago van Glasgow zaten

twee kanten, nieuwe bewoners werden aangetrokken terwijl de aanwezige lagere klasse zich niet thuis voelde in dat nieuwe imago (Macleod, 2002).

Glasgow heeft zich weten te transformeren door middel van verschillende campagnes. De campagne waar onze scriptie naar vernoemd is, "People Make Glasgow" werd onthuld als een soort stadsslogan in 2013. De campagne was bedoeld om mensen weer te laten geloven in hun eigen stad. Op dit moment zat Glasgow nog met een enorm imagoprobleem over dat het één van de meest gewelddadige steden in Europa was. In het heden is dit zo erg omgedraaid dat Glasgow pas nog is verkozen tot de meest vriendelijke stad van Europa.³

Al met al is er in Glasgow, zowel door de gemeente als de mensen zelf, veel input geweest om de stad weer op te kunnen laten bloeien na de industriële val die plaatsvond in de jaren '80. Aanvankelijk kwam dit met de gentrificatie van Merchant City, een stadsgebied oostelijk van het stadscentrum waar de gemeente veel investeerde om het gebied aantrekkelijk te maken voor zowel winkeleigenaren als consumenten. Finnieston is natuurlijk volledig uit zichzelf gaan opbloeien, wat weer wijst op de vindingrijkheid van het Glaswegian volk.

Een interessant aspect aan het imago van Glasgow is dat er een soort onbegrip in ligt. Een informant van ons vertelde een verhaal over een vriendin van hem die hem kwam bezoeken in Glasgow en erg schrok van de manier waarop mensen met elkaar omgingen. Hierbij valt te denken aan dat mensen naar elkaar schreeuwen op straat en het typisch Schotse gevloek. Dit is echter iets dat Glaswegians zelf beschrijven als een soort "*aggressive friendliness*". Mensen zijn heel open tegen elkaar en breken hierbij meer sociale gedragsregels dan buitenstaanders gewend zijn. (Interview Donald, 12-03-2018)

Zelfs dit is inmiddels een beetje achterhaald, aangezien het winnen van de titel als 'meest vriendelijke stad van Europa' zeker het idee geeft dat bezoekers van Glasgow deze vriendelijkheid nu meer snappen.⁴ Deze vriendelijkheid hebben we zelf ook mogen ervaren. Toen ons sociale netwerk een beetje tot stand kwam merkten we dat menig bewoner van Glasgow het geen probleem vond om ons even rond te rijden, wat niet altijd even makkelijk is in een drukke hoofdstad. Ook bij het bezoeken van de vele bedrijven werden we vrijwel altijd heel hartelijk ontvangen.

³<https://www.glasgowlive.co.uk/news/glasgow-news/glasgow-voted-friendliest-city-uk-12574890>
(GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 09-07-2018)

⁴ <https://www.glasgowlive.co.uk/news/glasgow-news/glasgow-voted-friendliest-city-uk-12574890>
(GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 09-07-2018)

Een andere verandering die Glasgow heeft doorgemaakt speelt zich af in de jaren 2000. Glasgow heeft wat typen woningen en bewoners betreft een aanzienlijke verandering doorgemaakt tussen 2001 en 2011. Het type woning in de vorm van: eigen bezit, private huur en sociale huur kan iets zeggen over het beleid wat in de stad gevoerd wordt als het gaat om woningen en waar vraag naar is. Het is de private sector die het hardst gegroeid is in Glasgow.

“The private rented sector has grown by 124.3% in Glasgow since 2001. This is considerably above the 85.6% rate of growth in Scotland.” (Glasgow City Council, 2016: 2)

Waarom de vraag zo gegroeid is heeft te maken met waar Glasgow zich als stad heen beweegt, en deze verandering heeft ook een internationale kant.

Eén van de assumpties van Smith (2002) met betrekking tot ‘*Neoliberal urbanism*’ is dat de private markt het beste werkt wanneer het vrij zijn gang kan gaan. De private sector in Glasgow heeft een flinke groei doorgemaakt en dit heeft tot gevolg gehad dat in 2011 wel 71,3% van de woningen bestonden uit flats en de rest uit andere woningen (Glasgow City Council, 2016).

Leeftijd is een belangrijke factor om de verandering in de stijging van private huur te verklaren. Het maakt de verandering duidelijk zoals te zien in de volgende tabel:

Tabel 1

Veranderingen tussen 2001-2011 in Glasgow wat betreft leeftijd en woning

Leeftijd	Totaal	Bezit eigen huis	Private huur	Sociale huur
Tussen 0-14	-9,885	-8,121	8,567	-10,331
Tussen 15-29	17,801	-6,471	26,853	-2,581
Tussen 30-44	-8,011	-14,634	13,865	-7,242
Tussen 45-59	19,380	11,868	4,218	3,294
Tussen 60-74	-6,623	1,126	1,015	-8,764

75+	-385	4,557	-34	-4,908
Totaal	12,277	-11,675	54,484	-30,532

(Bron: Table A6, NRS - 2001 and 2011 Census – Crown copyright reserved)

De grootste verandering is de leeftijdscategorie 15-29 jaar (zie tabel 1) wanneer het gaat om private huur. De verandering is maar liefst 26.853 meer personen die privaat huren in 2011 ten opzichte van 2001. De studenten vormen een aanzienlijk deel van de bewoners die gebruik maken van private huur en eenkamerflats. Dit heeft te maken met het betere imago dat Glasgow heeft gekregen in afgelopen jaren en op die manier aantrekkelijker is geworden voor studenten. (Glasgow City Council, 2016). De sociaal-economische opmaak van de wijk laat de ongelijkheid in Glasgow duidelijk zien aan de hand van de woningbouw. Nu zegt een huis of flat niet alles maar in achterstandswijken is er meer aan de hand. De gezondheidssituatie in Glasgow is namelijk ook zorgwekkend:

“Glasgow’s population has a worse state of health than the Scotland average. 22.4% of the population in Glasgow has an illness or disability which limits their day-to-day activities. This compares with 19.2% of Scotland’s population.” (Census, 2011: 3)

Er zitten dus zowel voordelen als nadelen vast aan wonen in Glasgow. De wijk waarin men woont is een grote factor wat betreft de levensstandaard die iemand geniet. Een wijk als West End springt er bovenuit en wijken als Drumchapel en Easterhouse hebben relatief veel sociale huurwoningen en een hoge werkloosheid. (Glasgow City Council, 2016)

2.2 Finnieston (Theo)

Glasgow kent een rijke geschiedenis van scheepsbouw. Een bekend oud spreekwoord over Glasgow is ook wel ‘Glasgow made the Clyde, and the Clyde made Glasgow’. Het eerste gedeelte hiervan valt letterlijk te nemen, aangezien de Clyde in 1775 uitgegraven moest worden om de rivier dieper te maken voor grotere vrachtschepen zodat Glasgow kon meedoen aan de groeiende internationale handel. Men bleef in de eeuwen die hierop volgde nog aan de rivier baggeren om deze dieper te maken. Dit zorgde er voor dat er heel veel handel mogelijk was, voornamelijk in tabak en suiker, twee industrieën die toen echt opkwamen. Finnieston

speelde hier ook een rol in, aangezien het tot aan de jaren '80 van de vorige eeuw nog een wijk was waar de scheepvaart voor veel werkgelegenheid zorgde. Emblematisch hiervan is de 'Finnieston Crane', een hijskraan voor het uitladen van scheepsvracht die pontificaal naast een groot concertgebouw staat. De Finnieston Crane heeft natuurlijk geen praktisch nut meer, maar blijft staan als een aandenken aan het industriële verleden van de wijk. Inmiddels is de kraan een beroemd landmerk geworden waar menig toerist foto's van neemt.⁵

Tijdens de hoogtijdagen van Glasgow's industriële periode speelde Finnieston altijd al een belangrijke rol. Het was de laatste plek in Glasgow waar nog een havenkraan werd neergezet, en deze kraan is sindsdien nooit uit het stedelijke beeld verdwenen.

Finnieston kent een verleden dat heel typerend is voor een gegentrificeerde wijk. Het was namelijk tot aan 2005 een industriegebied waar voornamelijk de arbeidersklasse van Glasgow woonde. Het is bij ons niet bekend of de gentrificatie van Finnieston echt heeft geleid tot een fysieke *displacement* van deze arbeidersklasse. Zelfs al heeft deze niet plaatsgevonden, dan zou je alsnog kunnen spreken over een cultureel-subjectieve *displacement* van een groep mensen die zich niet meer thuisvoelt in een wijk die een transformatie heeft ondergaan.

Finnieston is dit jaar nog uitgekozen door The Times als 'the hippest place in Britain'⁶ en staat bekend als een levendig, kleurrijk stadsgebied vol sushi restaurants en vintage kledingzaken waar menig jongere zijn of haar tijd doorbrengt. Het ligt, niet verrassend, bij de University of Glasgow, een centraal knooppunt voor Glasgow's jongeren. Finnieston lijkt een waar succesverhaal over gentrificatie, aangezien het stadsgedeelte vijftien jaar geleden nog een industriegebied was met veel sociaal-economische problemen zoals armoede en verloedering. Wat voor ons Finnieston zo'n goed voorbeeld van gentrificatie maakt is dat, naast de levendige kunst- en *partyscene* er ook steeds meer woningcomplexen bijkomen. De wijk is letterlijk aan het groeien, iets wat we zien als een teken van een succesvolle gentrificerende wijk. De culturele relevantie van Finnieston valt erg op in jongerentijdschriften zoals Vice⁷ en komt ook heel erg naar voren in advertenties bedoeld

⁵ <http://www.clydewaterfront.com/clyde-heritage/queen's-dock--yorkhill-quay/finnieston-crane> (Clyde Waterfront, informatie site over de Clyde, geraadpleegd op 23-06-2018)

⁶

<https://www.scotsman.com/regions/glasgow-strathclyde/finnieston-named-uk-s-hippest-place-to-live-1-4070036> (Scotsman, nieuwssite, geraadpleegd op 20-06-2018)

⁷ https://www.vice.com/en_uk/article/7bdnx4/is-finnieston-glasgow-the-hippest-place-in-the-country (Vice, nieuwssite voor jongeren, 15-6-2018)

voor toeristen. Langzaam maar zeker is Finnieston zich aan het ontwikkelen als een echte trekpleister van Glasgow.⁸⁹

Hoofdstuk 3: Gentrificatie in Finnieston (Theo)

In dit hoofdstuk geven we een beeld van de gentrificatie van Finnieston, hoe deze er precies uit heeft gezien en wie de aanstichters zijn. In dit hoofdstuk komt ook ‘*retail gentrification*’ naar voren, de vorm van gentrificatie die het meest toepasbaar is op de ontwikkelingen van Finnieston. Het doel van dit hoofdstuk is om aan te duiden wat de gentrificatie precies betekent voor het aanpassen van de stedelijke ruimte en in hoeverre de gentrificatie als het ware ‘eigen’ wordt gemaakt door de (nieuwe) bewoners van Finnieston. Eerst wordt hiervoor een kort historisch overzicht gegeven dat begint bij de eerste tekenen van gentrificatie. Vervolgens kijken we naar hoe de veranderingen van Finnieston in het grotere plaatje van de veranderingen in Glasgow passen. Hierna kijken we naar hoe de transformatie er op straatniveau vandaag de dag uitziet. Het hoofdstuk sluit af met een subjectief- economische analyse van hoe de commerciële veranderingen worden ervaren door de bewoners.

3.1. De opkomst van gentrificatie

Het staat vast dat de gentrificatie van Finnieston meer door de lokale bedrijvigheid wordt aangespoord dan door een initiatief van de gemeente. De antwoorden die we van mensen hebben gekregen tijdens ons onderzoek zijn erg gevarieerd geweest. Sommige mensen zeggen dat het succes van Finnieston allemaal begon met een visrestaurant genaamd de Krab Shakk, die opende in 2008. Dit is wat een oudere bewoner van Glasgow erover te vertellen had:

“When the Krab Shakk opened up, I remember it very well. It was just in such an odd location, but critics all went crazy over it, it kind of started to attract some people from the West End. Before you knew it, you had all these fancy people showing up in Finnieston, of all places, and the neighborhood kind of changed to accommodate that.” (Interview Donald, 12-03-2018)

⁸ <https://www.glasgowlive.co.uk/news/history/finnieston-changed-past-decade-glasgow--11608306> (GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 15-6-2018)

⁹ <http://www.glasgowlive.co.uk/news/glasgow-news/new-housing-development-planned-for-13483445> (GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 15-6-2018)

Dit restaurant kreeg binnen de kortste keren al goede kritieken en maakte van Finnieston een plek waar je nog redelijk betaalbaar uit eten kon. Na het succes van de Krab Shakk schoten de nieuwe eetgelegenheden als paddenstoelen uit de grond. Vrijwel al deze restaurants hadden- een soortgelijk succes, en zo begon de '*retail gentrification*' van Finnieston. Het begrip '*retail gentrification*' is een term die al vaker in stadsstudies is voorgekomen (Conzalez en Waley, 2012). Volgens de analyse van Conzalez en Waley heeft gentrificatie drie herkenbare facetten. Ten eerste is er een herstructurering ontworpen door de neoliberale staat om een meer geprivatiseerde en gecommodificeerde stadsruimte te maken. Het tweede facet is *displacement*, zowel van winkels als van potentiële consumenten. Het derde facet is het aansturen van de markten als een consumentenervaring door het fetisjiseren van voedsel en het voorzien van een schoon, gecommodificeerd gebied.

Deze analyse gaat tot een bepaalde mate op voor Finnieston. Een belangrijke notitie is dat de gentrificatie van Finnieston niet zo zeer wordt aangespoord door de neoliberale staat, maar meer door de kapitalistische visie van jonge entrepreneurs. Toen de staat echter opmerkte wat er gaande was in Finnieston, werden de kapitalisten wel ondersteund (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018). Er is een displacement gaande van oude, verloederde winkels maar het gaat hierbij om niet-essentiële producten zoals ijzerwaren en televisies. De wijk is juist meer leefbaar geworden dankzij meerdere supermarkten die in Finnieston zijn gebouwd tijdens het gentrificatieproces. Het derde facet lijkt echter helemaal waar te zijn. Er is zeker een soort fetisjisme gaande van de nieuwe levensstijl die wordt geassocieerd met de nieuwe generatie van jonge professionals. We bedoelen hiermee dat de cultuur van de jongvolwassenen wordt verheven. Advertenties promoten veganistisch voedsel en gebruiken verwijzingen naar sociale media. Er is ook een sentiment op te merken onder de voetgangers dat ze blij zijn dat Finnieston een van de 'schonere' gedeelten van Glasgow is (Straatinterviews in Finnieston, 29-03-2018).

Meerdere urbanisten duiden aan dat gentrificatie van een stadsgebied vaak hand-in-hand gaat met een aanpassing aan het soort *retail* dat bij de nieuwe *gentry* past (Hubbard, 2017). Hier zijn natuurlijk veel causale verbanden; de nieuwe *gentry* creëert niet alleen de vraag naar het soort *retail* dat meer bij hun smaak past, het creëert ook het aanbod.

Deze gentrificatie noemen wij in onze scriptie ook wel de culturele gentrificatie: Door een nieuwe bedrijvigheid die zich erg richt op 'hipsters' en yuppen valt er ook te spreken van een soort culturele gentrificatie die een direct gevolg is van de *retail* gentrificatie. De

restaurants waren dus niet alleen transformerend voor Finnieston op economisch gebied maar ook op de subjectieve cultuur die de wijk heeft. Een academicus die voor een half jaar in Finnieston heeft gewoond tijdens 2013 vertelde ons dit erover:

“These restaurants, and especially later the Hydro, were what put Finnieston on the map and gave it this really new, fresh, hip image.” (Interview Anna, professor Glasgow University, 15-02-2018)

De reden voor de gentrificatie is natuurlijk moeilijk aan te duiden, maar het lijkt zeker wat te maken hebben gehad met de relatief lage huurprijzen die er eerst nog in Finnieston waren. We hebben vernomen van een informant dat verschillende zakenmensen lege panden al in de vroege jaren 2000 kochten om uiteindelijk een vergunning te krijgen om er een bar of restaurant te beginnen (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018). Getalenteerde oprichters van bedrijven, waaronder voornamelijk chef-koks met een visie, konden hier hun eetgelegenheden oprichten omdat panden in het stadscentrum te duur waren. Op deze manier heeft Finnieston de meer excentrieke bedrijven zoals een klein intiem visrestaurantje of een “sandwich bar” waar de sandwiches voor je ogen bereid worden een kans gegeven om op te bloeien. De plotselinge bloei van Finnieston is vrijwel volledig veroorzaakt door de nieuwe bedrijven die erheen kwamen, de gemeente van Glasgow kwam er amper aan te pas, wat Finnieston anders maakt dan het met opzet gegentrificeerde Merchant City. Er zijn nu zeker initiatieven vanuit de gemeente om de bedrijvigheid in Finnieston te ondersteunen, maar het kwam in eerste instantie allemaal vanuit Finnieston zelf.

Langzaam maar zeker werden de “*working class*” winkels zoals ijzerwinkels en tv-winkels vervangen door meer hippe restaurants en bistro’s van eigenaars die het zich niet konden veroorloven om een vestiging in de stad te beginnen. Ondanks de kleinschaligheid van deze restaurants werden ze wel opgemerkt door de “*highbrow*” cultuur (Interview Celine, medewerker wasserette, 22-02-2018). Finnieston kwam bekend te staan als een plek waar je ook iets kon eten voor een redelijk betaalbare prijs. Dit nieuws verspreidde zich als een lopend vuurtje onder internationale studenten en jonge professionals, oftewel mensen met een besteedbaar inkomen. Ondanks de reputatie die Finnieston nog had in die tijd als onopmerkelijke plek wist een groeiende clientèle haar weg naar de wijk te vinden.

Het is belangrijk in dit verband om te begrijpen dat Finnieston tussen West End en het stadscentrum ligt. West End was altijd al het meer welvarende gedeelte van de stad, zoals de eigenaar van een boekenwinkel uitlegde:

“And even when all the shipbuilding industry was at its heights, this is where all the tea merchants lived and all the people that run the companies but not actually worked them, so the West End had always been quite uhm I want to say lucky but it’s found itself in that position where it hasn’t had a huge working class sort of base if you like.” (Interview Ted, manager Waterstones, 16-02-2018)

Het succes van West End is sindsdien alleen maar toegenomen, het heeft nu één van de drukste winkelstraten van Glasgow en een relatief lage criminaliteit. Aangezien het zo dicht bij Finnieston ligt werd de gentrificatie van Finnieston al snel opgemerkt door de West Enders. Het was niet ver van huis voor de gevestigde middenklasse om dit nieuwe opkomende wijkje eens te komen bekijken. Als je nu in West End rondvraagt over gentrificatie noemen ze zelf al vrij snel Finnieston als de nieuwe “*place to be seen*” (Interview Antonio, eigenaar Little Italy, 20-02-2018).

Je kunt het niet over het succes van Finnieston hebben zonder The Hydro te noemen. Dit grote concertgebouw werd in 2013 gebouwd en is sindsdien het op één-na-meest bezochte concertgebouw ter wereld geworden. Het staat op de Scottish Event Campus, wat vlakbij de rest van Finnieston ligt aan de Clyde. Veel mensen in het omliggende gebied zeggen dat het concertgebouw voor meer consumenten in het loopgebied van Finnieston heeft gezorgd (Interview verkoopster Decadent Riot, 05-04-2018). Bedrijven spelen hierop in met restaurants die in de buurt liggen en fijn zijn om even voor of na een concert een hapje in te gaan eten. Het is inmiddels wel zo dat de restaurants meer klanten krijgen dan alleen bezoekers van The Hydro. Er komen mensen vanuit heel Glasgow, veelal studenten, jonge professionals of andere leden van de middenklasse. Finnieston trekt klanten vanuit heel Glasgow, maar toch voornamelijk uit het meer welvarende West End. De bedrijven in Finnieston genieten erg van hun locatie dicht bij een stadsgebied waar veel mensen met een besteedbaar inkomen wonen.

3.2 De veranderingen in Glasgow en Finnieston

“It [Finnieston] has changed somewhat in its composition, definitely become more international. It’s not like this neighborhood is suddenly being taken over by the Middle-Class. Partick, the part between Finnieston and the rest of West End. It has become somewhat gentrified, but it still has social housing. It’s more expensive to live there than in Govanhill. You can’t really speak of a middle class pushing out the working class. [...] There have been some signs of gentrification along that street, but this is not Shoreditch. Overall, Glasgow is an old industrial city and it’s still very much a recovering city. The population declined in Glasgow through the post-war period and only in the 2000’s did it grew slightly, mostly because of migrants from poor countries, who live in places like Govanhill now. “
(interview Keith, professor Glasgow University, 19-03-2018)

Huurprijzen in Finnieston zijn zeker gestegen maar niet in een zodanig sterke mate dat de originele bewoners echt hebben moeten verhuizen. Finnieston is er zelf beter op geworden op economisch gebied door meer werkgelegenheid. De *retail gentrification* heeft ervoor gezorgd dat de reputatie van Finnieston enorm is gestegen, wat heeft gezorgd aan een influx van inwoners van voornamelijk jonge professionals. Er vindt niet echt *displacement* plaats, in plaats daarvan zijn bewoners veelal op een eigen manier met deze stijging in huurprijzen omgegaan. Zo zijn er veel voormalige bewoners die hier een appartement bezitten en nu hun onroerend goed verhuren. De populariteit van Finnieston is ook opgemerkt door aannemers die hier sinds de bloei van Finnieston luxueuze maar betaalbare flats zijn gaan bouwen, ideaal voor de yuppen.

De verandering van Finnieston lijkt een direct gevolg te zijn van het proces van vernieuwing waar Glasgow nu in zit. Het is langzaam maar zeker bezig met het kwijtraken van haar ruige imago van vroeger en meet zich nu aan andere wereldsteden. Glasgow is gemoderniseerd en heeft een meer internationaal karakter dan eerst. Dit meer internationale karakter is onder meer gekomen door het hoge aantal migrantenwerkers in Glasgow, maar in recente jaren ook door de vele internationale studenten die er nu zijn. Er gaan steeds meer mensen naar de universiteit en er zijn ook inmiddels alweer vier verschillende universiteiten in Glasgow. Deze groei in de studentenpopulatie heeft de universiteiten in Glasgow, vooral de University of Glasgow een hoger aanzien gegeven en meer internationale studenten en andere studenten uit rijke families aangetrokken. Dit heeft op zijn beurt weer geleid tot meer mensen in Glasgow met een besteedbaar inkomen, vooral in gebieden met veel studentenhuizen. Op

deze manier ontstond het succes in de studentenwijk Finnieston (interview Keith, professor Glasgow University, 19-03-2018) .

3.3 Aanpassing van stedelijke ruimte

Alhoewel Finnieston nooit echt bekend stond als een plek waar veel misdaad plaatsvond, was het wel een saaie, ietwat verloederde wijk met weinig spannende winkels of uitgaansgelegenheden. Er was altijd wel al een grote studentenpopulatie in Finnieston, maar tot vóór de veranderingen was Finnieston niets meer dan een soort tussenstop.

“I’ve lived in Finnieston, back in the nineties when I went to the University of Glasgow. But back then that was what you’d do in Finnieston, you lived there while you were studying and then when you were done you’d get the heck out of there. Now that’s changed as people actually like living there.” (Interview Michael, directeur Violence Reduction Unit, 27-03-2018)

Mensen verhuisden naar Finnieston als ze gingen studeren en gingen ergens anders heen als ze een baan kregen en een beter inkomen. Er was dus weinig wat de studenten motiveerden om te blijven wonen in dit stadsgebied. Dit is dus erg veranderd, aangezien Finnieston nu een van de populairste plekken is voor studenten. Op straatniveau zijn de gebouwen veranderd naar een meer uitnodigend en minder grauw karakter. Als je midden op Argyle Street, de centrale straat van Finnieston ook wel bekend als ‘*The Strip*’, staat word je al omringd door hippe restaurants zoals *The Flying Duchess*, *The Finnieston* en *Ox & Finch*. Allemaal “*highbrow*” restaurants die gericht zijn op jonge professionals met een besteedbaar inkomen. Er duiken nu verschillende artikelen op over hoe erg Finnieston wel niet is veranderd, het is echt één van de hipste plekken in Glasgow geworden, iets wat door menig Glaswegian wordt erkend. De stedelijke ruimte is aangepast door de *retail gentrification*

“It’s amazing what happened to Finnieston. Ten years ago no one would have batted an eye at the run-down derelict neighborhood that it was and now it’s coming up as the most vibrant neighborhood in Glasgow. Many people, myself included, have no idea how it happened.”

(Interview Donald, 12-03-2018)

Restaurants lijken zich voornamelijk erg te hebben gericht op *youth culture*. Zo had één van de restaurants een bord buiten waarop stond: ‘*THE place for awkward Tinder dates!*’. Er is echter meer dan alleen restaurants, zo hoorden we ook over een groot leegstaand pand dat recentelijk is omgebouwd tot deel van een grote fitnessketen. Ook deden we mee aan een koffiëproeverij die werd verzorgd door typische barristas met mannenknotjes. Mensen die hieraan meededen waren vrijwel ook allemaal studenten. Al met al duiken er dus steeds meer moderne gebouwen en evenementen op die inspelen op wat er allemaal populair is onder de jongvolwassenen. (Veldwerknootities, 24-03-2018).

De stedelijke ruimte is zich dus aan het aanpassen op een manier die het meest lucratief is voor de mensen die er geld aan kunnen verdienen. De huurprijzen in Finnieston zijn aan het stijgen en dit is een veelbesproken onderwerp onder de bewoners. Toen we bijvoorbeeld mensen op straat hierover gingen vragen werden er grappen over gemaakt.

“Well, yeah the rent’s changed quite a bit [lacht even met haar vriend] Aye the rent’s gone up but if you have a good job like most people around here do, it’s manageable. Still it’s gone up a lot in the past five or so years.” (Straatinterviews in Finnieston, 29-03-2018)

De mensen die we spraken hadden het niet over een drastische stijging hiervan, maar zeker wel een stijging die ze voelen in hun portemonnee. Het heeft niet geleid tot fysieke *displacement* maar de stijgende huurprijzen zorgen er wel voor dat de nieuwe generatie die nu in Finnieston woont, bestaat uit mensen met een bovengemiddeld inkomen. In zekere zin heeft de gentrificatie van Finnieston de wijk meer leefbaar gemaakt, maar ook exclusiever. De straten zijn er anders uit gaan zien, ze zijn ongetwijfeld meer kleurrijk geworden. Menig Glaswegian staat versteld van de snelle transformatie die hier heeft plaatsgevonden. Een oud-bewoner die vertelde over hoe het nu is om in Finnieston te zijn zei:

“It feels different, not necessarily safer, it was always quite safe but it’s just more pleasant now.” (Straatinterviews in Finnieston, 29-03-2018)

Men voelde zich er altijd wel veilig maar de sfeer die er hing was nooit zo interessant. De

wijk heeft positieve impulsen ervaren door zowel de succesvolle restaurants van jonge professionals als een immens populair concertgebouw. Het laat zien dat een beetje initiatief vanuit bedrijfsgerichte burgers en een gebouw als The Hydro veel kan betekenen voor een tot voorheen vrij saaie buurt waar niemand naar omkeek.

3.4. De economische stimulans van gentrificatie

Op een weekday rond lunchtijd is het aardig druk op de straten van Finnieston. Veel mensen die werken in de wijk hebben dan pauze en gaan bijvoorbeeld even iets halen bij de Tesco. Als je mensen op straat vraagt wat ze leuk vinden aan Finnieston zijn de meeste mensen vrij enthousiast over de wijk. Finnieston profiteert natuurlijk behoorlijk van haar locatie, vlakbij het stadscentrum maar niet dichtbij genoeg om de bij het centrum behorende overlast te ondervinden. Eén van de informanten beschreef Finnieston als "*quaint*", oftewel klein en gezellig (Straatinterviews in Finnieston, 29-03-2018). Dit is iets dat je tien jaar geleden iemand niet snel had horen zeggen over Finnieston. Zo zei een winkelier nog dat Finnieston altijd wel de potentie had om mooi te zijn met haar architectuur, maar dat bedrijven er tot nu toe nog nooit op gekapitaliseerd hadden (Interview Peter, verkoper Irepair, 20-03-2018). In plaats daarvan leek de wijk maar wat te verpauperen tot het opeens een impuls kreeg. Finnieston is op dit moment erg gewild onder jonge professionals omdat er nu ook allerlei startups opduiken in het stadsgedeelte. Mensen wonen nu eenmaal graag in de buurt van hun werk. Het is niet meer zoals vroeger waarin studenten meteen Finnieston verlieten als ze eenmaal klaar waren met studeren, er is nu veel meer te doen in de wijk, niet alleen aan recreatie maar ook aan werkmogelijkheden. Er zijn ook jonge professionals die thuis werken, en veel kunstenaars op The Hidden Lane die net hun eigen zaak beginnen, nu al het voetverkeer uit West End ook hier voor meer business zorgt. Finnieston is op het moment erg aantrekkelijk vanwege een soort groeiende populariteit die nog niet buiten alle proporties gegroeid is. Iemand beschreef het als:

"lively, but not too busy". (Interview Caroline, eigenares Lean Factory, 09-03-2018)

Het ziet er naar uit dat dit allemaal bekend is onder de winkeliers aan de straten van Finnieston en dat ze hun bedrijven erop laten inspelen. Dit merk je aan de manier waarop de

restaurants zichzelf presenteren. De mensen die in deze restaurants werken zijn allemaal frisse werknemers of managers die je begroeten met de typische Glaswegian gezelligheid. Er werd natuurlijk altijd aangenomen dat we klanten waren als we binnenkwamen, maar ze schakelden zonder moeite over om ons te helpen toen bleek dat het om een onderzoek ging. De grootste vijf restaurants in de hoofdstraat, Argyle Street, vormen samen een keten die dus geleid lijkt te worden door jonge professionals. Het is dan ook geen wonder dat jonge professionals de clientèle vormen waar deze restaurants zich op richten.

Finnieston is in de laatste jaren wel echt een wijk geworden voor de mensen die het zich kunnen veroorloven, en het lijkt erop dat deze trend zich voort zal zetten. Dit is voor zowel de consumenten als de bewoners zo. De mensen die zich laten verplaatsen door deze prijsstijgingen zijn maar een klein percentage van het geheel en de tijd zal leren of het de nieuwe bedrijven goed af zal gaan in de toekomst. Voor nu viel het ons wel op hoe de meer community-gerichte kroegen veel behulpzamer waren jegens ons bij het uitvoeren van ons onderzoek. Bij ons groeide de indruk dat de oude bedrijven zich meer 'vastklampen' aan de oude, gezellige *working class* cultuur, terwijl de nieuwere bedrijven Finnieston mee de 21ste eeuw in proberen te slepen.

Hoofdstuk 4: Ongelijkheid (Sjors en Theo)

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar verschillen tussen Finnieston met andere wijken. De nadruk ligt op West End en daarbinnen Finnieston, maar we behandelen ze daarin niet als een cultureel vacuüm in de stad. De verschillen staan in verhouding tot elkaar, de ene wijk is immers de andere niet. Het is hierom dat we niet alleen naar Finnieston kijken, ook wordt er ingegaan op wijken die in sterk contrast staan met Finnieston. Bij verschillen kan ongelijkheid naar boven komen wanneer de verschillen te groot worden. Dit kan voorkomen bij arme en rijke wijken en de voorzieningen die hier zijn. Ongelijkheid hoeft niet alleen op materialistisch niveau op te treden maar kan ook op cultureel niveau optreden. Wanneer de verschillen tussen de groepen bewoners te groot worden, kan een deel van de groep zich geen onderdeel meer voelen van de groep als geheel. Dit kan onder andere leiden tot vertrek uit de wijk. Door de opleving en de *retail gentrification* van Finnieston is de samenstelling van bewoners van Finnieston aan het veranderen. Niet alleen op het gebied van winkels maar ook op cultureel gebied. Deze veranderingen kunnen ongelijkheid binnen de wijk in de hand werken voor zover dat nu al niet het geval is. Daarom kijken we eerst hoe ongelijkheid voortkomt uit urbane regeneratie en hoe deze zichtbaar wordt in West End. Daarna beschouwen we de mate van veiligheid omdat een veilig gevoel bijdraagt aan de positieve ontwikkeling van een wijk. Tot slot gaan we in op *cultural displacement* (Hyra, 2014) en hoeverre dit fenomeen voorkomt in Finnieston.

4.1 Urbane regeneratie en ongelijkheid binnen Glasgow (Sjors)

City Centre & Merchant City zijn opvallende wijken. Deze regio onderging urbane regeneratie en heeft een private huursector die het één na hoogst is van Glasgow met 42.5% van het totale woningaanbod. Deze is het hoogst in Yorkhill & Anderston waar 43.8% van de woningen privé verhuurd wordt (Glasgow City Council, 2016). Hier valt Finnieston ook onder. Dit kan gedeeltelijk verklaard worden door de studentenaccommodaties en de universiteiten rondom het centrum.

Een wijk waar geen urbane regeneratie heeft plaatsgevonden is Drumchapel. Deze wijk kan gezien worden als een goed voorbeeld van een achterstandswijk. Het is een wijk die veel criminaliteit en armoede kent (Conversatie politie Drumchapel, 02-03-2018). Tijdens het gesprek met de politie kwam naar voren dat politieagenten in deze wijk vaak bedreigd worden. Er werd zelfs in het politiebureau een persoon neergeschoten. In Drumchapel bestaat 74% van de woningen uit sociale huurwoningen. Dit is het hoogste percentage van alle wijken (Glasgow City Council, 2016). Uit de *briefing* van de census (Glasgow City Council, 2016) blijkt dat bij de bewoners van de sociale huursector, de werkloosheid het hoogst is en het aantal (langdurig) zieken en beperkten ook.

Ongelijkheid, voornamelijk tussen wijken, is een probleem dat nog steeds zichtbaar is. De ongelijkheid wordt groter gemaakt door eenzijdige investeringen van zowel de overheid als de private sector in het stadscentrum en West End, gebieden waar de situatie al redelijk goed was. Het gaat hierbij niet alleen om woningen, maar ook om winkels en horeca die geopend worden in West End en Merchant City. De *retail gentrification* helpt de urbane regeneratie van een wijk in zijn geheel.

Merchant City kreeg urbane regeneratie voor elkaar via de lokale overheid, de gemeente. De gemeente had plannen gemaakt en vervolgens succesvol uitgevoerd met als resultaat dat: het stadscentrum een dikke verf kreeg; hippe winkels en woningen gebouwd werden; het stadscentrum ‘toegankelijk’ bleef voor iedereen. Er werd in de plannen ook rekening gehouden met de behoefte aan sociale huurwoningen en daarom omvat de sociale huursector nog steeds 31,1% van de woningen in het stadscentrum. Hierbij riep de gemeente de hulp in van *housing associations* en projectontwikkelaars (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018).

Urbane regeneratie versterkt ongelijkheid doordat de aandacht naar specifieke wijken of straten gaat die daarvan profiteren. Andere wijken en straten profiteren daar niet van en blijven achter. Goed beleid en aandacht voor de achtergestelde wijken en straten kan de leefsituatie verbeteren. Binnen de wijk wonen ook bewoners voor wie de *retail gentrification* niet toegankelijk is. Dit kan komen doordat wat aangeboden wordt voor deze bewoners te duur is (Bezoek Chris, 08-04-2018).

Een mate van sociaal economische ongelijkheid is altijd te vinden binnen een wijk maar in Glasgow zit de werkelijke ongelijkheid tussen wijken onderling. Het huidige beleid dat private investeerders hun gang laat gaan is een vorm van *neoliberal urbanism* (Harvey,

1989). De overheid voelt zich momenteel niet geroepen om in te grijpen. Het raadslid van de SNP (Scottish National Party) gaf aan dat de overheid heel structureel analytisch te werk gaat voordat de gemeente haar beleid maakt. Voordat men in actie komt, moet er bewijs verzameld worden om een argument te kunnen onderbouwen. Er zijn signalen dat de huur sterker stijgt in West End dan elders in de stad (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018). Deze sterke stijging van de huur wordt hoogstwaarschijnlijk veroorzaakt doordat flats omgebouwd worden tot dure studentenaccommodaties. Dit wordt als problematisch gezien door de *Community Council* (Participerende observatie Community Council meeting 2, 15-03-2018). Het zou beter zijn als men woningen bouwde die voor iedereen toegankelijk zijn. De *Community Council* staat niet positief tegenover de ontwikkeling van studentenflats. Deze accommodaties worden anders belast dan normale appartementen. Deze accommodaties zijn daarbij van de luxe soort, het zijn dure kamers voor internationale studenten. Ze worden lacherig “*student hotels*” genoemd vanuit het publiek (Participerende observatie bij Community council meeting 1, 15-03-2018).

“Plenty of Chinese students here. The area accommodates them by opening Asian restaurants like dim-sum bars and Korean restaurants.” (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018)

Investeerders zien winstmogelijkheden en gaan verder in het faciliteren van de studenten door hen te voorzien van bijvoorbeeld Koreaanse en Chinese restaurants en diverse uitgaansgelegenheden. Dit versterkt het effect van *neoliberal urbanism* (Harvey, 1989).

4.2 Ongelijkheid binnen West End (Sjors)

De nieuwe presentatie van de stad brengt een beter imago met zich mee. De stad kan profiteren van het verbeterde imago en dit wordt als positief beschouwd door stadsplanners (Slater, 2006). De positieve effecten van regeneratie zijn te zien in Finnieston. Nieuwe flats, gerenoveerde flats, nieuwe restaurants en winkeltjes fleuren de wijk op. Aan deze woningen en aan het uitgaan in Finnieston hangt wel een prijskaartje. De levensstandaard is verhoogd, de kwaliteit van de bars en restaurants bijvoorbeeld is sterk verbeterd (Interview Luna, kunstenaar, 01-05-2018). De concerten en restaurants trekken mensen aan van binnen en buiten de stad. Mensen gaan ook uit in andere wijken dan de eigen wijk. De mensen die we op

straat tegenkwamen waren dan ook wel eens van buiten de wijk, gewoon een dagje op stap (Conversatie straat 2, 24-03-2018). Dit is een effect van het *urban entrepreneurship* maar dit gaat op met het beleid van *neoliberal urbanism* (Harvey, 1989) door de gemeente. Het effect is dat mensen van buitenaf worden aangetrokken doordat het klimaat er naar is gemaakt. De mensen die baat hebben bij de nieuwe uitgaansgelegenheden komen niet alleen uit de wijk zelf. Dit gaat in Finnieston niet helemaal op want er is geen invloed of investering geweest vanuit de gemeente (Interview Counselor, 04-04-2018). Het gaat wel op voor Merchant City want hier had de gemeente een strategie om iets neer te zetten wat beter oogt en meer mensen trekt.

Doordat regeneratie bepaalde wijken treft en andere niet, zoals hierboven beschreven, worden de verschillen tussen de wijken groter en beter zichtbaar. Toch is er ondanks de regeneratie en 'gentrificatie' geen *displacement*, iets wat inherent is aan gentrificatie. Het raadslid van de SNP vertelde dat de huur stijgt in de stad in het algemeen maar niet dat de huur te hoog wordt op bepaalde plekken zodanig dat mensen daar moeten verhuizen. Het is zelfs zo dat flats gerenoveerd zijn en dat de oude bewoners terug konden in de nieuwe flats. De huur stijgt wel het sterkst in West End en in Finnieston (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018).

Met de verschillen in de stad is het mogelijk dat er processen van buitensluiting optreden zoals Low (2011) aangeeft. Dit komt erop neer dat de wijken met regeneratie door de type mensen die het aantrekt, de welvarende over het algemeen, meer macht hebben. Dit kan onbewust zijn. Zij kunnen de bevolkingsgroep zijn die de interesse heeft van de gemeente of investeerders die het hun naar de zin willen maken. De eigenaar van Little Italy vertelde in een interview (20-02-2018) over West End. West End is van origine een wijk voor rijke handelaren en heeft altijd voorop gelopen als het gaat om de kwaliteit van de woningen en voorzieningen. De wijk heeft zo een *air* van exclusiviteit. Niet iedereen kan hier wonen omdat het te duur is. De gemeente is links en sociaal ingesteld, investeringen worden gedaan in wijken elders in de stad, dus niet alleen in Merchant City en City Centre maar ook in achterstandswijken (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018).

Slater (2009) schrijft dat het de neoliberale marktwerking is die de ongelijkheid in de hand werkt. Een strategie is om een buurt eerst in verval te laten raken om hem daarna te gentrificeren. Dit betekent dat grond en gebouwen goedkoop worden, opgekocht worden, gerenoveerd worden en duurder verkocht worden. De originele bevolking heeft in dit geval

wel last van beide processen. In Finnieston was het een strategie om een vergunning voor een bar te krijgen om eerst het pand een aantal jaar ongebruikt in verval te laten. Na een aantal jaar kregen de eigenaren een licentie voor een bar die ze anders vanwege de saturatie in de hoofdstraat niet hadden gekregen. (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018)

Dit is precies de strategie waar Slater (2009) over schrijft. Slater pleit dat toegankelijke woningen voor iedereen moet worden meegenomen in het morele vraagstuk. Uit het City Development Plan van de huidige zittende partij, de SNP :

“The focus of the Council’s approach is on ensuring that good quality places are created, with a mix of accommodation to suit different household types, and at densities that are appropriate to the surrounding area. The council’s Housing Investment Team advises that a realistic level of delivery in the affordable sector in Glasgow would be approximately 1,000 homes per year. The delivery of affordable homes in the city is driven and determined by the availability of funding and resources, and is often delivered by agencies other than the council.” (Glasgow City Council, 2017: 102-103)

Dit gaat om het plan in de stad, in zijn geheel. Het zijn “agencies other than the council”, die de projecten gaan realiseren. Het is maar de vraag of *housing associations* Slaters (2009) morele vraagstuk in hun achterhoofd houden wanneer ze kijken naar een wijk als Finnieston.

4.3 Een gevoel van veiligheid (Sjors)

Terugkomend op criminaliteit, wijken als West End zijn altijd als veilig beschouwd terwijl wijken als Drumchapel geplaagd worden door armoede en geweld (Conversatie politie Drumchapel, 02-03-2018). Gezien de status van West End betekent het ook dat er meer te halen valt.

“...yeah definitely, so we are in the West End, which is the bohemian end. The Eastend is a whole different cattle of fish I think, yeah I think that’s where my [criminals] come from. They come from the east, over to the west.” (Interview Ted, manager Waterstones, 16-02-2018)

Uit het Waterstones interview bleek dat er wel degelijk misdaad is in West End, maar het gaat hier wel over opportunistische misdaad. Het is makkelijk, beaamt hij ook. Degenen die de misdaad, waaronder voornamelijk diefstal, plegen komen niet uit de wijk en zijn moeilijk terug te vinden.

“...but it does appear that we are specifically targeted by people, not in the area. They're coming from other parts of Glasgow, they come in.” (Interview Ted, manager Waterstones, 16-02-2018)

Het kan de armoede zijn in de eigen wijk die potentiële criminelen ertoe drijft buit te zoeken daarbuiten. Glasgow kent grote verschillen tussen het westelijke deel van de stad en het oosten en zuidelijk deel (Glasgow City Council, 2016). Het is een ander soort mensen die leven in West End, Finnieston inbegrepen (Interview Nigel, eigenaar The Shop Of Interest, 20-03-2018). Het komt erop neer dat wanneer de mensen het goed hebben ze niet stelen van elkaar.

Wat uit interviews met onder andere de manager van Waterstones en de eigenaar van Little Italy blijkt is dat er verschillen zijn binnen West End. Als je kijkt naar Byres road zijn beide restaurants gelegen aan het ‘bovenste’ gedeelte van de straat, dichtbij het park met de botanische tuinen die ‘s zomers een toeristische trekpleister zijn. Uit het interview van Little Italy komt naar voren dat het beneden donkerder en smaller lijkt te worden. De Waterstones manager noemde het zelfs “*down that nasty end*” (Interview Ted manager Waterstones, 16-02-2018). West End en Finnieston delen het gevoel van veiligheid in de wijk, beiden worden niet als onveilig ervaren door de bewoners.

“You feel safer in West End, the people, the way they are dressed. No drunks, drugs or groups that are intimidating.” (Interview Antonio, eigenaar Little Italy, 20-02-2018)

4.4 Huisvesting in Finnieston, West End (Sjors)

Uit een interview met een raadslid van de Scottish National Party (SNP) wordt niet alleen duidelijk gemaakt dat er ongelijkheid is maar ook dat deze geografisch zichtbaar wordt.

“I think there is a very significant degree of inequality in Glasgow. Even in areas that are close to each other where there is a large divide in the level of affluence and, you know, social and economic kind of quality.” (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018)

Het gaat hier om de stad in het algemeen en de verschillen in kwaliteit van woningen en leefomstandigheden die te zien zijn tussen wijken. Binnen wijken gaat dit niet op zoals hierboven staat. De schaalniveaus zijn nog groter van stad naar nationaal of zelfs internationaal niveau. Op alle schaalniveaus wordt geconcurrereerd (MacLeod, 2002).

De verhouding private huur, eigen bezit (vaak huizen) en sociale huur draagt bij aan de compositie van de wijk. De opkomst van studenten heeft de markt geopend voor de studentenaccommodaties. De studentenaccommodaties clusteren zich in de buurt van de universiteiten die zich in het City Centre en daar rondom bevinden. De studenten vestigen zich in het algemeen kennelijk niet in de armere wijken.

Er zijn studentencomplexen gebouwd en zelfs flats omgebouwd door de eigenaren om te verhuren aan studenten in Finnieston (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018). Dit deden ze omdat er meer winst valt te behalen bij studenten. Er passen immers meer studenten in dezelfde ruimte dan wanneer er gezinswoningen van gemaakt worden.

Terugkomend op ongelijkheid binnen en tussen wijken: de vorm van wonen laat zien wat voor sociaal-economische status een persoon heeft en dit straalt af op de wijk. West End is historisch gezien altijd al een welvarend gebied geweest. Zeker Byres Road maar ook Finnieston heeft goed gefloreerd ondanks het verdwijnen van de scheepswerven (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018). In de tijd tussen het verdwijnen van het oude Finnieston en het nieuwe Finnieston heeft er een verandering plaatsgevonden wat betreft de mentaliteit van de bewoners. Zo zag de manager van The Grove dat er steeds minder mensen werkzaam zijn in scheepvaart die iets in de kroeg kwamen drinken. In Govan is nog een werf en het is mogelijk dat daar een aantal banen naartoe gegaan zijn maar voor een stad als Glasgow, ooit tweede stad van het Britse wereldrijk, moet het verlies van zoveel contractwerk een grote impact gehad hebben. Donald beschrijft het verlies van het hebben van een doel in het leven van de mensen die hun werk verloren als gevolg van de de-industrialisatie als het “*Glasgow effect*”. Donald beschrijft het als volgt:

“Public health problems affecting older men, loss of purpose by loss of the old world, loss of shipyards and industry. Loss of status.” (Interview Donald, 12-03-2018)

Dit is nog geen *cultural displacement*, dat kwam pas toen nieuwe mensen de wijk in kwamen. Het ging hier om een grote groep studenten, en dan met name de internationale studenten. Volgens de manager van The Grove hebben zij een effect op de buurt.

Dat is niet de enige reden waardoor het moeilijk is voor de oude bewoners om te blijven. De huurprijzen stijgen en het ziet er niet naar uit dat de toekomstige generaties bewoners in Finnieston het straatbeeld gaan veranderen. Veel leden van de arbeidersklasse gaan Finnieston niet meer zien zoals het was. Er is zeker sprake van een transformerende wijk en de wijk wordt meer aantrekkelijk gemaakt voor welvarende burgers. Het is niet zoals in Shoreditch, dat mensen moeten vertrekken uit hun huizen omdat deze te duur worden. De *cultural displacement* (Hyra, 2014) lijkt alleen invloed te hebben op de steeds zeldzamer wordende originele bewoners van Finnieston. Er bestaat zeker een idee onder de originele bewoners van Finnieston dat het allemaal niet had hoeven en dat ze liever met rust gelaten hadden willen worden.

4.5 Cultural displacement in Finnieston (Theo)

Het valt ons op dat vooral de oudere bewoners van Finnieston niet zoveel hebben met de nieuwe plekken die er in de afgelopen jaren zijn bijgekomen. Een veel voorkomende klacht is dat de nieuwe restaurants en bistro's "niet voor hen" zijn gemaakt, oftewel dat ze meer bedoeld zijn om mensen vanuit heel Glasgow aan te trekken. Finnieston had namelijk altijd wel een paar pubs, zoals Park Bar en The Grove, maar dit zijn allebei typische bruine kroegen. De clientèle hier bestaat voornamelijk uit oudere mannen van de *working class*. Zij vallen uit de toon in de hippere tentjes zoals de Finnieston en de Krab Shakk. Ook mannen in werkkleding, zoals bouwvakkers en agenten, komen in de oude kroegen. Als je The Grove binnenloopt word je meteen begroet door de vieze, zoete bierlucht en het geroezemoes van mannen op leeftijd. Een oude kroeg als The Grove staat, als een soort reliek van de oude industriële tijd die de tand des tijds heeft doorstaan, in sterk contrast met het moderne Finnieston. (Veldwerknootities, 20-3-2018)

“Of course we’re not like the hip, new places, but we are in no way trying to be. I enjoy that I come here every day and know all my customers by name and can get them a drink or provide a listening ear. It’s not like the other bars, there’s more warmth here and more of a sense of community.” (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018)

Terwijl we spraken met de manager van The Grove, kregen we het idee dat er een soort negatief sentiment heerst onder de ‘originele’ bewoners van Finnieston tegen de *retail gentrification*. De manager was er erg trots op dat ze haar meeste klanten bij naam kende en dat ze het een en ander van hen afwist. In The Finnieston krijg je volgens haar wel een mooie glimlach en goede service van je gladgeschoren ober maar niet de persoonlijke behandeling die de meer ouderwetse plekken je wel geven. Om die reden ziet zij de opkomst van nieuwe restaurants meer als een *fad*, oftewel een trend, dan iets wat Finnieston echt lang zal volhouden. Een woord dat zij gebruikte is *toffs*, een soort denigrerende term voor rijkere mensen. Zij beschreef deze restaurants meer als een plek voor snobs. (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018)

Alhoewel we best veel indicaties hebben in ons onderzoek dat er niet heel veel sprake was van fysieke *displacement*, lijkt Finnieston wel een soort culturele *displacement* te kennen. Veel originele bewoners van Finnieston wonen nu in een compleet andere wijk dan waarin zij opgegroeid zijn. Het stadsgedeelte is opeens overgenomen door een soort nieuwe, jonge, energieke *mindset* die de straten omvormt naar een hippe studentenbuurt. Enerzijds is dit goed voor Finnieston en vooral voor diens economie, aangezien dit veel banen in de horeca oplevert. De nieuwe werkgelegenheid is voornamelijk gunstig voor de jongere bewoners, aangezien deze eerder gaan voor banen in de horeca. Anderzijds is daar de cultureel gemarginaliseerde groep van oudere mensen van de werkende klasse. Zij genieten een stuk minder van de aandacht die Finnieston nu krijgt van heel Glasgow. Ze weten natuurlijk dat de nieuwe horeca niet voor hun leeftijdsgroep bestemd zijn en dit wekt irritatie op (Straatinterviews in Finnieston, 29-03-2018). Het belangrijkste dat deze nieuwe horeca volgens de oude bewoners van Finnieston missen is een gevoel van *community*: In cafés als The Grove of The Park Bar kent men elkaar. Men wordt hartelijk begroet door bekenden en de bartender en men kan er met andere reguliere klanten een gesprek aangaan. In de nieuwe restaurants komen veel meer mensen van buiten Finnieston, waardoor minder mensen in

hetzelfde restaurant elkaar kennen. Het gevoel van saamhorigheid binnen de wijk lijdt hieronder (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018).

“If you want a beautiful city, go to Edinburgh. If you want to meet beautiful people, go to Glasgow.” (Interview Miranda, manager The Grove, 09-04-2018)

Dit citaat is emblematisch van de trots die heel erg heerst onder het volk van Glasgow. Ze weten dat hun stad niet de mooiste van het land is, maar dit is niet iets waar ze zich erg aan storen. Men is blij met de vriendelijkheid die heel erg heerst in Glasgow.

Concluderend valt te zeggen dat de dreiging van ongelijkheid zich in Finnieston heeft gemanifesteerd. De nieuwe restaurants en nieuwe studentenflats trekken andere, rijkere mensen met nieuwe verwachtingen aan dan de oorspronkelijke bewoners van de wijk. Het type *working class man* dat een bar als The Grove bezoekt dreigt te verdwijnen. Dit komt niet door *direct last resident displacement* maar *displacement pressure* (Marcuse, 1985). De druk die gevoeld wordt door de originele bewoners om te verhuizen wordt niet per se veroorzaakt door huurverhoging maar eerder door een getransformeerde buurt. *Cultural displacement* benoemt door Hyra (2014) geeft hier een culturele dimensie aan. Het is een botsing tussen het verleden en de huidige staat waarin Finnieston verkeert.

Urban entrepreneurship, gebruikt door stadsplanners om mensen van buiten de stad of wijk aan te trekken, heeft het effect van het aantrekken van de zogeheten *creative class*. Een aparte sociale ‘klasse’ die de urbane regeneratie vorm geeft en de economie stimuleert (MacLeod, 2002).

Hoofdstuk 5 ‘The Creative City’ en The Hidden Lane (Sjors)

Met dit hoofdstuk willen wij aantonen dat, hoewel we niet zeker weten of Glasgow de ideeën van Florida (2003) bewust gebruikt, de ideeën van de *creative city* wel terug te zien zijn in Glasgow. De kunst-scene van Glasgow komt op verschillende manieren naar voren in de stad. Het idee achter de *creative capital theory* van Florida (2003) verklaart waarom The Hidden Lane succes heeft en waarom Glasgow baat heeft bij een kunstgemeenschap in haar stad. Waar wij ons op focussen is The Hidden Lane, maar dit is niet de enige vorm en plek waar de kunst-scene zich uit.

Met *creative city* wordt het aantrekken van de creatieve industrie bedoeld, en het stimuleren van een creatieve klasse in de stad om een buurt te verbeteren (Florida, 2003). Luna (kunstenares) geeft aan dat in Glasgow veel kunstenaars en artiesten werkzaam zijn. Dit komt volgens haar onder andere door de aanwezigheid van de Glasgow School of Art en het gunstige klimaat voor beginnende kunstenaars. In steden als Edinburgh en Londen bevindt zich een meer exclusieve kunst-scene.

“You don’t realize in what kind of art bubble you are living until you go to other places.”
(Interview Luna, kunstenares, 01-05-2018).

Deze ‘bubble’ zien we terug in The Hidden Lane:

“De eerste keer op zoek naar The Hidden Lane begon bij het zoeken van de ingang van The Hidden Gallery, het enige zaakje te zien vanaf de hoofdstraat. Er is alleen een raam te zien met daarachter de spulletjes van de galerij. Er zijn allerlei Afrikaanse voorwerpen te zien afkomstig van stammen. Oude maskers, instrumenten en sieraden opgesteld achter de etalage. De galerij lijkt echter geen eigen deur te hebben. Dus liepen we onder de toog door (zie foto hieronder) om deze te vinden. Achter de toog stond ons een andere verrassing te wachten. Er stonden een aantal huizen, meerdere verdiepingen hoog en allemaal anders gekleurd. Rood, oranje, blauw en ga zo maar door. Links achterin zit de Hidden Tearoom een bekend, establishment in de Lane en daarbuiten. Daarbinnen vertelden ze ons dat The Hidden Lane een kunstcollectief is dat al lang bestaat. Er zijn vele studio’s waarin artiesten hun werk verkopen. We liepen op hun aanbeveling het huis in tegenover de Tearoom. De benedenverdieping bestond uit een gang met aan weerszijden 4 á 5 deuren, allemaal andere studio’s. De meeste waren dicht, zaterdag was er een open dag waarop ze open zouden zijn. En de ingang van The Hidden Gallery? Die zat toch aan de voorkant, we hadden gewoon niet goed gekeken.” (Veldnotitie Hidden Lane, 09-03-2018)

Alles draait om kunst en creativiteit in The Hidden Lane maar er is ook een kunst-scene buiten The Hidden Lane, welke bestaat uit onder andere afgestudeerde studenten die niet naar The Hidden Lane kunnen. Aspirerende kunstenaars moeten toch onderaan de ladder beginnen. Daarom beginnen we met uit te leggen hoe studenten buiten The Hidden Lane het redden in Glasgow als kunstenaar. Het geeft een idee van hoe het in Glasgow werkt en eruit ziet. Daarna gaat de focus naar The Hidden Lane en hoe deze eruit ziet en functioneert *an sich* als gemeenschap en ook in relatie tot Finnieston. Tot slot komt de

keerzijde van de creatieve industrie aan bod. De ideeën van Florida (2003), die we terugzien in Finnieston, zijn bekritiseerd door McCann (2007).

5.1 Beginnen met niets

Bekendheid en connecties zijn belangrijk. Er zijn studenten voor wie The Hidden Lane buiten bereik ligt maar ook zij dragen bij aan de *creative city*.

Luna is een kunstenares die het probeert te maken in Glasgow op haar eigen manier. Ze heeft niet in Glasgow gestudeerd maar de aantrekkingskracht van Glasgow was groter dan die van Edinburgh. Ze woont niet in The Hidden Lane want het is voor haar te duur om daar nu een studio te bemachtigen. De kunst die in trek is in Glasgow op het moment is modern en ecologisch verantwoord. Zelf experimenteert zij hier ook mee.

“Historically Glasgow has always been the place of hands on, practical stuff with the shipbuilding. Edinburgh is more the financial capital.” (Interview Luna, kunstenares, 01-05-2018).

Volgens Luna maakt het Glasgow meer ‘echt’ op een *down to earth* manier. Het blijft zo dat je er veel werk in moet stoppen om geld te verdienen met kunst. Mensen kennen en netwerken zijn belangrijk om je werk in galerijen te krijgen. Men heeft elkaar nodig in het wereldje en dat maakt dat connecties maken niet heel moeilijk is (Interview Luna, kunstenares, 01-05-2018).

Chris woont ook niet in The Hidden Lane. Hij heeft ook niet in Glasgow gestudeerd al komt hij wel uit Glasgow. Hij is de kunst-*scene* ingerold en probeert zich financieel te redden met de kunst die hij maakt. Met alleen kunst lukt dat niet. Ter illustratie een vignet:

“We kwamen met zijn drieën in de auto van Douglas aan in een straat die volgens hem nog wel bij West End hoorde. Het is niet Byres road aan de winkels te zien maar het is ook weer niet te beschrijven als *'rundown'*. Dus er was Douglas, een Amerikaanse couchsurfer en ik die Chris gingen ontmoeten. Het appartement bevindt zich op de derde verdieping en Chris doet in zijn lichtblauwe badjas open. Zijn verfromfaaide indruk en het rommelige appartement passen ergens wel bij het imago van een jonge startende artiest. In de woonkamer hingen een aantal van zijn werken aan de muren, ingelijste prints waarvan veel digitaal gemaakt maar niet alles. Hij beschrijft zijn werk als psychedelisch en de mix van vage vormen en kleuren op de doeken leken dit te bevestigen. Als het gesprek vorderde kwam op een gegeven moment aan bod hoe Chris zijn geld verdient. Hij verdient het niet alleen met de verkoop van zijn kunst maar ook door terzijde wiet te verkopen. Douglas vroeg daarna meteen of hij nog had. Chris bood hem wat uit zijn *personal stash* aan. Chris vertelde verder over het drugsgebruik in de stad en dat je eigenlijk geen hard drugsgebruik ziet, alleen *party drugs*. Dit doordat mensen met pilletjes in hun mouw, die er ook nog eens over opscheppen sneller opvallen dan een heroïne junkie in een steegje ergens anders in de stad. Hij sloot af met dat ook al was hij geen student, hij kende wel degelijk studenten die hallucinerende drugs gebruikten, hij zelf ook. Niet lang daarna verlieten we zijn appartement omdat Chris zich klaar moest gaan maken voor een andere afspraak. Op het verlaten van het appartement viel op dat ook in de keuken en in de hal werken hingen, allemaal even verwarrend als die in de woonkamer.”
(Bezoek Chris, 08-04-2018)

Zoals Luna opmerkte, connecties zijn belangrijk en om het te maken moet je veel moeite doen. Op een dag wil Chris volledig zijn broodwinning uit de kunst halen. West End is volgens hem een betere plek om te zijn als artiest, al is het er duurder.

“There’s a difference in what you can get away with, compared to Easterhouse and Hillhead”
(Bezoek Chris, 08-04-2018).

Er heerst een andere sfeer, eentje die meer tolerant is tegenover experimentele kunst. Beide kunstenaars geven aan dat het moeilijk is om te verkopen in Glasgow. Chris geeft aan dat Londen een betere plek is en Luna zegt dat Edinburgh ook een goede markt voor kunst heeft. Glasgow weet zich te onderscheiden door betaalbaarheid van studio's en de concentratie van kunstenaars en kunstgalerijen door de prestigieuze Glasgow School of Art die ten dele verantwoordelijk is voor de opleving van de kunstwereld in Glasgow. Een andere plek waar vroeger kunstenaars maar nu vooral net afgestudeerde kunstenaars hun heil vinden is in The Hidden Lane. The Hidden Lane kan worden beschouwd als een apart 'wijkje' binnen Finnieston met eigen connecties met de kunstwereld.

5.2 De kunst-scene van The Hidden Lane

Deze verborgen plek zit naast Argyle street in Finnieston. The Hidden Lane is nu een plek waar meer dan 100 studiotjes zitten voor studenten, afgestudeerden en werkende artiesten. Men komt in The Hidden Lane via een tunnel te vinden in de hoofdstraat van Finnieston; Argyle street. De opening heeft geen uitnodigende uitstraling van zichzelf. Toch wanneer men durft verder te gaan staat er een kleurrijke verrassing te wachten. Veel van de gebouwen zijn beschilderd in vrolijke, felle kleuren. Voor de ingangen staan uitnodigingen om binnen te komen en met de bekende Hidden Tearoom op de hoek oogt het gezellig.



(Links foto nr. 1 de ingang vanuit de hoofdstraat, rechts foto nr. 2 studio's naast de Hidden Tearoom)¹⁰

¹⁰ Foto's gemaakt door Sjors van Dijk

The Hidden Lane heeft een naam voor zichzelf weten op te bouwen over de jaren maar dit komt ook door de veranderingen die de verhuurder heeft doorgevoerd. De huisbaas bezit ongeveer de helft van The Hidden Lane. De huisbaas is een oudere man en een weduwnaar. Het was de vrouw die wat met kunst had. Zij deed bijvoorbeeld het glas in lood dat in veel studio's te vinden is in The Hidden Lane, kleine stukjes glas waar een raampje zat of bij de deur. De huisbaas zelf is de zakenman, en zoals wij merkten altijd druk.

“...you can basically do anything. Quite free in that respect as long as you not burn it down though.” (Interview Cindy, eigenares Candlemake shop, 07-04-2018)

In het begin was deze plek voor studenten. Veel daarvan waren studenten die naar de Glasgow School of Art gingen. Het werd op deze manier een verzameling van beginnende kunstenaars (Interview Nigel, eigenaar The Shop Of Interest, 20-03-2018). De huur was goedkoop en dat trok de studenten wel. Zoals de eigenaar van de Shop of Interest het vertelde was de opbouw van The Hidden Lane een organisch proces. Studenten hadden er niet alleen een goedkope kamer maar studenten die afstudeerden bleven er. Grotere studio's waren mogelijk en daardoor was er ook ruimte voor de materialen die ze gebruikten. De materialen zijn van specifieke aard, te denken valt aan machines voor het maken van zilverwerk en voor net afgestudeerden die geen toegang meer hadden tot de materialen op de kunstschool was dit een uitkomst (Interview eigenares 1 Gallery Number One, 05-04-2018). Er zit ook een garage, al van voor de tijd van The Hidden Lane. Er is van alles te vinden: sieraden, beeldjes, schilderijen, kaartjes, gordijnen en tierelantijnen. Naast de Tearoom zit er ook nog een veganistisch eettentje. Er zitten ook een muziekstudio en een club in The Hidden Lane waardoor er echt een grote verscheidenheid te vinden is.

The Hidden Lane heeft wel wat zichtbaarheid op Argyle Street. Dit is in de vorm van de Hidden Gallery, een galerij die te zien is vanaf de hoofdstraat. Binnen vroegen we naar de huisbaas maar deze was helaas altijd druk en moeilijk te bereiken.

De vraag van de mensen die binnen de galerij komen is gevarieerd, ze verwachten geen Schotse ruit op alles. Wat de clientèle wil is zo gevarieerd als het aanbod van The Hidden Lane.

“Tourists look specifically for Scottish artists, or just stumble in and like what they see. Not necessary typical Scottish stuff.” (Interview Megan, eigenares Gallery Number One, 05-04-2018)

Ons viel op dat er zowel souvenirs als eigen werk stonden tentoongesteld. Wat uitgesteld staat in de winkel is niet het enige dat verkocht wordt, veel van hun werk wordt in opdracht van klanten uitgevoerd (Interview Megan, eigenares Gallery Number One, 05-04-2018).

5.3 Hidden Lane als Creative center

The Hidden Lane kan volgens Florida (2003) als een *creative center* bestempeld worden, het is immers een concentratie van artiesten. Niet alleen in The Hidden Lane heeft zich in de kunstwereld van Glasgow ontwikkeld. Het is een proces geweest dat zich door de hele stad heeft voltrokken.

“I think, the main, the main change for me has been around the emergence of an artistic and creative kind of industries in Glasgow. Glasgow is now seen as a destination for the creative industries. It is a cultural city. I think that change has gradually taken place over the last 20 years. There was previously a perception that Glasgow was a kind of post-industrial city. It was declining and there wasn't any reason to go to Glasgow or to work in Glasgow. There was the perception the people kind of were moving away from the city. But actually in the past kind of 20 years or so it transformed itself into a vibrant city with some fantastic creative industries, great universities that are attracting lots of talented young people to our city. And you know starting businesses and entering the workforce here and we have also got fantastic event bases like for example the Hydro, which is one of the most popular music venues in the world. It was in the top 5 I think. So there is a lot going on and like Finnieston plays a kind of iconic role in that, but it is almost kind of the latest iteration of regeneration and kind of gentrification.” (Interview Counselor, 04-04-2018)

Het originele idee van *urbanists* was dat gebieden het goed doen vanwege de infrastructuur of de aanwezigheid van natuurlijke bronnen maar volgens Florida (2003) kan

dat ook door de aanwezigheid van een creatieve klasse. Ondanks dat het de 'Hidden' Lane heet is de locatie wel goed bereikbaar. Finnieston ligt tussen West End en het Stadscentrum in en is zelf ook goed bereikbaar met bus en auto. De ideeën van Hospers en van Dalm (2005) over de *creative capital theory* zeggen dat een plek niet al ontwikkeld moest zijn. Diversiteit is belangrijk en er moet vooral ruimte zijn voor expressie. De creatieve klasse moet er zijn plek kunnen vinden en er iets mee kunnen doen zodat het een ontwikkeling doormaakt.

“It’s kind what we see in most areas of regeneration, that kind of organic regeneration, there where cheap rents, an artistic community moved in and talented folk, like chefs decided they can set up businesses here.” (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018)

Florida (2003) zegt dat er aan de drie t’s voldaan moet worden: Tolerantie; openheid en inclusiviteit ten opzichte van andere etniciteiten. Talent; mensen met een universitair diploma en Technologie; het er zijn van de middelen en instrumenten die benodigd zijn. Met de Glasgow School of Arts is er aan Talent genoeg. Met de studentenaccommodaties in Finnieston concentreren ze zich in dat gebied. Tolerantie is er ook wat uitstraling betreft, ze benadrukken een inclusieve gemeenschap te zijn voor iedereen. In Finnieston zijn er internationale studenten en kunstenaars. Ook aan Technologie wordt voldaan doordat gespecialiseerde apparatuur wordt gedeeld met elkaar. Het is geen wonder dat The Hidden Lane succes heeft, waar het eerst nog verhinderd werd door onbekendheid heeft de opmars van Finnieston enorm geholpen. The Hidden Lane kan dus meeliften op het succes van Finnieston. Finnieston heeft intussen internationale aandacht gekregen en trekt veel toeristen aan.

“The Hidden Lane is benefitting from it, rather than contributing to it at the moment” (Interview Megan, eigenares Gallery Number One, 05-04-2018).

The Hidden Lane weet zich te onderscheiden van Finnieston, niet alleen wat fysieke locatie betreft maar ook wat gedeelde identiteit betreft (Anderson, 2006). Verbondenheid is een belangrijk thema binnen The Hidden Lane.

5.4 Hidden Lane als gemeenschap

In The Hidden Lane worden niet alle studio's apart verhuurd. Soms wordt het oppervlak gedeeld door meerdere artiesten die hun waar te koop zetten. Het lenen van instrumenten en het delen van ruimte kan niet zomaar. Er moet een gemeenschappelijk gevoel zijn om dit te laten slagen. Iedereen die we spraken in The Hidden Lane benadrukte dan ook dat de ontvangst hartelijk was en dat The Hidden Lane zich opstelt als gemeenschap. Ze zijn er voor elkaar.

Dat deze gemeenschap in stand is gebleven zegt wat over de buurt met het verloop van de studio's. Veel van de mensen die we spraken zaten er nog maar net een paar maanden tot een jaar. Ze wisten wel aan te wijzen wie er al langer zaten. Dat waren de studio's op de begane grond met onder andere de sieradenmaker. De Hidden Tearoom zit er ook al lang en trekt al die tijd al mensen aan. De vriendelijkheid blijft niet werkgerelateerd maar ook daarbuiten. Gezamenlijk wat eten of drinken aan het eind van de dag, dat gebeurt ook vertelt Cindy (Interview Cindy, eigenares Candlemake shop, 07-04-2018).

De clientèle bestaat uit middenklasse en de meer welvarende mensen die zich handgemaakte spullen kunnen veroorloven. Veel van het werk wordt gedaan in opdracht van klanten, al hebben veel artiesten wel eigen werk uitgesteld in de winkeltjes. De mensen komen overal, veel klanten zijn Glaswegians maar er komen ook veel mensen van buiten Glasgow, met name verdwaalde toeristen vinden nog wel eens hun weg naar het aparte steegje (Interview Caroline, eigenares Lean Factory, 09-03-2018).

Adverteren gaat vooral via sociale media. De eigenares van de Candlemake shop gaf aan dat er veel werktijd in zit per week om de sociale media bij te houden. Facebook en Instagram werden genoemd maar eigenlijk worden alle sociale media gebruikt. Doordat ruimtes gedeeld worden, en over het algemeen dicht op elkaar zitten, adverteren ze ook voor elkaar. Soms is dat bewust, maar iedere persoon die naar The Hidden Lane gelokt wordt ziet meer dan alleen dan de advertentie die de aandacht trok. Wat werkt voor Finnieston werkt daarom ook voor The Hidden Lane. Een andere manier die The Hidden Lane gebruikt om aandacht te trekken is door middel van evenementen en festivals. Afgelopen jaren zijn er verschillende festivals geweest met eten, muziek en workshops. Het zomerenfestival is de grootste die ze doen in het jaar (Interview Cindy, eigenares Candlemake shop, 07-04-2018).

Het vormen van een gemeenschap is voor The Hidden Lane een voordeel. Het komt in de buurt van een *imagined community* (Anderson, 2006). Er is het gedeelte verleden van de

wijk en de wijk heeft een duidelijke grens: het steegje vanaf de hoofdstraat (zie foto nr. 1). De bewoners en de mensen die er alleen werken voelen zich verbonden met de naam en plaats 'Hidden Lane'. Bij de theorie van Florida (2003) over het bestaan van *creative centers* wordt niet vermeld dat dit een gemeenschap moet zijn of vormen. Alhoewel het praktische gevolg van de drie T's: *Tolerance, Talent and Technology* betekent dat men vriendschappelijk en open met elkaar omgaat. Het resultaat hiervan is dat er zich een gemeenschap vormt als deze ideeën worden nageleefd.

5.5 Keerzijde Creatieve industrie

De creatieve industrie kent niet alleen maar voordelen, al worden de voordelen met name aangehaald om nieuw beleid te maken. Het aantrekken en stimuleren van de creatieve klasse kent een keerzijde met negatieve gevolgen voor de stad (McCann, 2007).

Een verandering die de verhuurder van The Hidden Lane gemaakt heeft is dat er een grotere nadruk gelegd wordt op *retail*. De studio's vooraan in de Lane zijn niet voor niets allemaal winkels. The Hidden Lane bestaat al zo'n 30 jaar en pas sinds twee jaar geleden is er de stap gemaakt om *retail* op de voorgrond te halen. Winkels zaten er al eerder maar mensen die nu geen *retail* hebben of willen komen achteraan in de Lane terecht (Interview Caroline, eigenares Lean Factory, 09-03-2018). Het is een vorm van ongelijkheid die gecreëerd wordt binnen The Hidden Lane. Eén die er voor die tijd minder opvallend aanwezig was.

De toegenomen populariteit van The Hidden Lane brengt ook minder positieve effecten met zich mee. Het is een vorm van urbane regeneratie op een organische manier, een proces dat wel gentrificatie in de hand kan werken zodra de populariteit in het gebied toeneemt en de leefbaarheid is vergroot (McCann, 2007). Het gentrificatieproces dat in Finnieston begint komt ook naar The Hidden Lane. Verschillende geïnterviewden merken op dat de huur gestegen is. Dat samen met de nieuwe eisen van de verhuurder, zijn een gevolg van de populariteit in Finnieston en The Hidden Lane. Voor iemand als Luna (kunstenares) is The Hidden Lane al te duur. De eigenares van de Candlemake shop heeft er nog een tweede baan naast om rond te komen (Interview Cindy, eigenares Candlemake shop, 07-04-2018).

McCann (2007) maakt zich zorgen om de natuur wanneer door stadsbeleid de creatieve klasse wordt aangetrokken. Steden renoveren niet alleen maar starten ook nieuwe bouwprojecten om nieuwe wijken te maken die ten koste gaan van de natuur. Ook brengt de gentrificatie een nieuwe soort mensen met zich mee die op grote voet leven ten opzichte van

de armere bewoners (McCann, 2007). Het argument dat voor Finnieston geldt, namelijk dat er veel toeristen zijn die naar de concerten en restaurants komen maar dat de bewoners daar dat niet doen, geldt ook voor The Hidden Lane. Hiermee bedoelen we dat The Hidden Lane catert naar de toeristen en studenten en niet naar het volk dat naar een pub als The Grove gaat op een maandagmiddag. Dit komt door tentjes als restauranten met veganistisch eten, alternatieve muziek en de prijs die er aan hangt. The Hidden Lane staat qua ligging, uiterlijk en aanbod apart van Finnieston.

Om het hoofdstuk af te sluiten even in het kort, de ontwikkeling van Finnieston en The Hidden Lane. Deze gaat zowel parallel als gezamenlijk. Het lijkt er voor nu op dat The Hidden Lane mee profiteert met het nieuwe imago dat Finnieston heeft en de mensen die op Finnieston af komen. The Hidden Lane stelt zich onafhankelijk op en dat kan als kunstgemeenschap in een stad die die creatieve economie steunt en wil stimuleren. Het positieve effect van de creatieve industrie en The Hidden Lane als *creative center* is dat mensen betekenis geven aan de buurt via ambacht en kunst. Dit vindt zijn weerslag in de galerijen in Finnieston. De negatieve aspecten van het aantrekken van creatieve industrie is voor nu vooral een dreiging. Hiervan is *cultural displacement* voor Finnieston de voornaamste dreiging. Het is mogelijk dat dit al heeft plaatsgevonden door de toestroom van nieuwe studenten en mensen van buiten Finnieston.

Hoofdstuk 6 Conclusie en discussie (Theo en Sjors)

Terugkijkend op ons onderzoek hebben we veel geleerd over Glasgow. Het is een stad met karakter, mensen identificeren zich met de werkende klasse en dit gaat zelfs op voor mensen van de middenklasse. Het is alsof mensen zich hardnekkig vasthouden aan de geschiedenis van Glasgow, ook al is deze nu niet meer relevant voor ze. De vriendelijkheid van Glasgow is een eigen onderzoek waard. Zelfs in de schaduw van een reputatie als gewelddadigste stad in Europa hebben Glaswegians zich groot gehouden en nooit aan de stereotypes toegegeven.

Je zou denken dat Glasgow dan de 21ste eeuw in moet worden getrokken, maar dat valt wel mee. De jonge Glaswegians die de gentrificatie aansporen en dus centraal waren in ons onderzoek zijn optimistisch over Finnieston en de economie van Glasgow. Het ziet er naar uit dat de urbane regeneratie door zal gaan en Glasgow zich langzaam maar zeker zal renoveren tot wereldstad.

De negatieve aspecten van gentrificatie worden door iedereen anders ervaren. Waar je in de City Council mensen nog hoort klagen over de dronken studenten die overlast veroorzaken, hoor je vanuit jongeren weer dat de deze klagers maar iets beters moeten vinden om te doen. Glasgow was altijd al een kunstzinnige stad, maar met The Hidden Lane heeft in ieder geval een deel van de kunst-scene een centrale hub. Ook deze *scene* lijkt alleen maar te groeien. De *displacement* die hierdoor plaatsvindt is een prijs die Finnieston meer dan in staat is te betalen om de wijk nieuw leven in te blazen (Veldwerknooties, 10-4-2018). Men ervaart wel degelijk gentrificatie in Glasgow, maar het is een woord dat officiëlen zoals het genoemde raadslid liever vermijden. Het zal altijd de negatieve connotatie hebben dat mensen benadeeld worden door dit moderniseringsproces.

Zoals in de inleiding vermeld was de vraag die wij ons voor dit onderzoek stelden: “Wat is de relatie tussen het gentrificatieproces en de opkomende kunstgemeenschap in Finnieston, Glasgow?”

In de conclusie koppelen we onze bevindingen aan de literatuur zoals deze staat beschreven in het theoretische kader. We houden hierbij dezelfde volgorde aan als het theoretische kader en de empirische hoofdstukken. We hebben het derhalve eerst over gentrificatie, vervolgens over ongelijkheid en ten slotte over de *creative class* en The Hidden Lane. Na het bespreken van de bevindingen doen we suggesties voor toekomstig onderzoek op basis van onze resultaten.

Urbane regeneratie Finniestons

Steden blijven zich ontwikkelen. Ook Finnieston en The Hidden Lane staan niet stil in de tijd. Roberts et al. (2016) stellen dat de vooruitgang voordelig is voor de bewoners. In het geval van Finnieston begon de urbane regeneratie een jaar of tien geleden. Als gevolg daarvan heeft de wijk Finnieston een transformatie doorgemaakt.

Het begon met de *retail gentrification* (Conzalez en Waley, 2012), nieuwe restaurants en supermarkten, later kwamen nieuwe flats. In zekere zin is het proces van gentrificatie zoals dat beschreven is door Cortie en Van de Ven (1981) wel gevolgd. De eerste golf van koopkrachtigen bestond uit de *gentrifiers* die in Finnieston een kans zagen om van een verloederde wijk een populaire buurt te maken. Later werden ze inderdaad gevolgd door de risico-bedachtzamen die met meer zekerheid woningen voor yuppen bouwden in Finnieston. Over het geheel genomen heeft de wijk door de transformatie een nieuwe ambience gekregen

en oogt het plezieriger. De komst van The Hydro heeft ook een grote rol gespeeld in het aantrekken van mensen naar het gebied. De concerten in combinatie met de restaurants zijn de drijfveer geweest voor het economische succes.

Menig nieuwe bewoner van Finnieston voelt zich deel van een groter geheel. Je zou kunnen zeggen dat Finnieston meer mensen heeft die zichzelf identificeren met het idee van wereldburger (Anderson, 2006) dan de rest van Glasgow.

The Hidden Lane profiteert mee met de urbane regeneratie van Finnieston. Meer mensen, waaronder toeristen, vinden hun weg in The Hidden Lane. Bijkomend voordeel hiervan is dat er ook meer klandizie is in de winkels van de The Hidden Lane.

Het is een eigen toeristische trekpleister geworden met internationale aandacht. De aanwezigheid van een creatieve klasse heeft positieve effecten op de ontwikkeling van de buurt, te zien aan de aanwezigheid van de drie t's van Florida (2003). De advertenties en festivals helpen The Hidden Lane om los van Finnieston gezien te worden als een plek die veel te bieden heeft. De mensen die we spraken in The Hidden Lane gaven aan dat ze meeprofiteren van de economische opleving van Finnieston. Daarnaast heeft The Hidden Lane ook een eigen transformatie meegemaakt door de grotere focus die op het *retail* aspect is gaan liggen. Deze omslag heeft gezorgd voor een nog grotere instroom van toeristen en meer bedrijvigheid in The Hidden Lane.

Zo blijkt dat inwoners van The Hidden Lane veel te danken hebben aan de urbane regeneratie van Finnieston. De gemeente bemoeit zich verder niet met de ontwikkelingen in Finnieston. Men kan zich afvragen of de gemeente gedacht heeft aan een *framework* om Finnieston te plaatsen binnen de stadsplanning in de rest van de stad (Donnison, 1993).

Glasgow toont interesse in de *creative class* (MacLeod, 2002) die meer behelst dan alleen kunstenaars. De aanwezigheid van de University of Glasgow en *creative centers* als The Hidden Lane laten zien dat Glasgow zich wil profileren als een *creative city* (Florida, 2006). Zowel nationaal als internationaal krijgt Glasgow aandacht, te zien aan het toenemend aantal internationale studenten en toeristen (Interview Angus, Counselor, 04-04-2018). De ontwikkelingen hebben gezorgd voor een betere visuele uitstraling van de wijk, met name in de hoofdstraat. De nieuwe bedrijvigheid betekent veel voor de economie van de wijk. Finnieston is hierdoor uit een economisch dal omhoog geklommen. Urbane regeneratie hoeft niet gentrificatie te zijn, maar wanneer de regeneratie in een verder stadium komt kan dit wel

het geval zijn. Urbane regeneratie heeft haar grenzen voordat het een terecht eufemisme voor gentrificatie is (Smith, 2006), met een groeiende ongelijkheid als gevolg.

Ongelijkheid

Als Urbane regeneratie succesvol is en de populariteit stijgt in dat gebied heeft het als keerzijde dat dit in de eerste plaats ten koste kan gaan van het gebied in het geval dat er nieuwe woningen worden gebouwd door de *housing associations* (McCann, 2007). Dit is in Finnieston niet het geval geweest. Het zijn vooral renovaties geweest in de wijk en niet de bouw van nieuwe huizen op lege grond. De strategie die gebruikt werd door zakenmensen om goedkoop vastgoed op te kopen en vervolgens brak te laten liggen hoort, zoals Marcuse (1985) beargumenteert, bij de economie van de stad. Finnieston heeft beide kanten hiervan ervaren. De vervallen buurt kampt met weinig open winkels en horeca terwijl in de gerenoveerde buurt er bars openen in die gerenoveerde panden.

In de tweede plaats wanneer de populariteit stijgt, stijgen de huurprijzen die in West End al sterker stijgen dan elders in de stad. Dit kan dan op zijn beurt gentrificatie in de hand werken. Als gevolg van de stijgende huren kan *displacement* optreden wanneer het voor de originele bevolking te duur wordt om er te wonen. De voornemens van de City Council zijn positief en zoals blijkt bij Merchant City houden ze er wel rekening mee. Wat Finnieston betreft zitten we pas aan het begin van de gentrificatie. De mensen die het zelf allemaal nog kunnen betalen blijven in het gebied wonen maar vervreemding kan optreden wanneer de buurt te veel verandert. Bovenstaande kan een meerjarig proces zijn. *Cultural displacement* (Conzalez en Waley, 2012) is dan een gevolg waar rekening mee gehouden moet worden. De renovatie kost jaren, de huur stijgt langzaam, de regeneratie gaat op deze manier stap voor stap verder. De bewoners die weg willen kunnen niet meteen weg al bevallen de veranderingen niet (Chaskin en Joseph, 2013). In Glasgow zelf zijn er wijken waar mensen naartoe kunnen maar voor wie wil blijven wonen waar die nu woont, vooral in West End gaat het lastiger worden. De buurt wordt geleidelijk steeds exclusiever en dat maakt de toegang voor mensen die eerder wel binnen konden komen vanuit een andere buurt moeilijker.

De kenmerken van groeiende ongelijkheid, zoals de twee hierboven genoemd, zijn al waar te nemen. De private marktwerking in Finnieston, een onderdeel van neoliberaal urbanisme (Harvey, 1989), heeft deze negatieve effecten tot gevolg. Het is een uitgangspunt van de zittende partij in Glasgow (Glasgow City Council, 2017: 102-103) om rekening te

houden met bewoners die aangewezen zijn op sociale huurwoningen (zie tabel 1). Het gevaar met *cultural displacement* (Consalez en Waley, 2012) is dat het minder snel opgemerkt wordt. Het is een gevoel en niet een meetbare consequentie als stijgende huren bij *direct last resident displacement* (Marcuse, 1985). Het is daarom moeilijk om te zeggen of *displacement* heeft plaatsgevonden in Finnieston, laat staan in grote mate sinds de start van de renovatie. Dus het gaat bij ons voornamelijk om de signalen die we zien die een voorbode zijn van de klassieke opvatting van gentrificatie van Glass (1964). Deze processen raken Finnieston maar beïnvloeden ook The Hidden Lane wanneer de populariteit daar stijgt en ruimte schaarser wordt.

Rol Hidden Lane

Te concluderen valt dat The Hidden Lane op eigen kracht een eigen transformatie heeft meegemaakt. Deze transformatie is wel verbonden met de transformatie in Finnieston maar niet met de naam Finnieston. The Hidden Lane heeft haar eigen naam groter en bekender gemaakt en ook daar is het succes aan te danken dat The Hidden Lane nu geniet.

Als *creative center* ontplooit The Hidden Lane zichzelf als een deel van de stad dat meegaat met de tijd en zich staande weet te houden naast de economische ontwikkelingen in de rest van de stad. Het maakt The Hidden Lane een duidelijk voorbeeld van waar de kunst-*scene* levendig is in de stad en wat er mogelijk is wanneer deze zich als een collectief organiseert. De theorie van Anderson (2006) van een *imagined community* is terug te zien in The Hidden Lane. De *imagined community* draagt bij aan de kracht van het collectief dat The Hidden Lane nu vormt. In de theorie van de *creative centre* van Florida (2003) kan niet uit de drie t's opgemaakt worden dat het een collectief moet zijn, hetgeen wel het geval is in The Hidden Lane. Er zijn geen grote sterk concurrerende technologische bedrijven in The Hidden Lane, maar de *creative class* (MacLeod, 2002) beconcurrereert zichzelf ook. Het gaat desondanks goed in The Hidden Lane vanwege de kleinschaligheid en de verscheidenheid.

Hospers en van Dalm (2005) beargumenteren dat het opbouwen van een *creative city* moeilijk gaat vanuit het niets. The Hidden Lane heeft het aantrekken van kunststudenten en later de omslag naar *retail* te danken aan de kunstgezinde verhuurder. Als kunstenaar ben je in The Hidden Lane op de juiste plek. Door zich onafhankelijk op te stellen kan The Hidden Lane het goed blijven doen, los van Finnieston.

In Finnieston is kunst slechts terug te zien in de paar galerijen en winkeltjes die te vinden zijn op Argyle Street. The Hidden Lane behoudt zo haar eigen exclusiviteit, waar in principe iedereen welkom is en hartelijk wordt ontvangen.

Discussie

Uit ons onderzoek is gebleken dat gentrificatie zich op veel verschillende manieren kan manifesteren. Waar ‘harde’ gentrificatie bestaat uit de fysieke *displacement* van mensen die hun buurt uit geprijsd worden, is er bij ‘zachte’ gentrificatie sprake van een soort subjectief-culturele verschuiving, waarbij de oude bewoners niet meer ‘relevant’ zijn voor een buurt. Het zorgt voor een alsmaar groeiende wig tussen de *gentrifiers* en *non-gentrifiers*, de eeuwenoude strijd tussen jong en oud. Terwijl de nieuwe generatie van millennials probeert Finnieston de 21ste eeuw in te helpen, brommen de oude bewoners liever in hun bruine kroeg. In deze tijd van zich steeds sneller ontwikkelende informatietechnologie voelen oudere mensen zich steeds meer aan de kant staan.

Dit is interessant onderwerp voor nader onderzoek.

Nieuw onderzoek zou zich ook kunnen richten op wat nu de vooruitzichten zijn voor bijvoorbeeld werkzoekenden die niet zijn opgegroeid met informatietechnologie. Ook zou er gekeken kunnen worden naar de kritiek die je vanuit de bruine kroegen hoort op de hippe tentjes, oftewel het gevoel van gemeenschap of gebrek daaraan. Er zou een psychologisch onderzoek gedaan kunnen worden naar in welke mate jongvolwassenen zich verbonden voelen met de gemeenschap, en of al de strakke moderne vernieuwingen niet ook kunnen leiden tot gevoelens van isolatie.

Twee maanden was voldoende om mensen te leren kennen en te interviewen. In de tijd dat wij daar waren hebben wij een bijdrage willen leveren aan de literatuur over gentrificatie en kunstgemeenschappen. Hierbij hebben wij een antropologische insteek gebruikt. Twee maanden is een relatief korte periode geweest om het bestudeerde vraagstuk alle diepgang te geven die het verdient. Het gaat tenslotte om meerjarige processen. Wat meegespeeld heeft is dat wij in eerste instantie de relatie tussen gentrificatie en veiligheid wilden onderzoeken. Gebleken is dat veiligheid geen *issue* was en dat heeft geleid tot een omschakeling naar de relatie tussen gentrificatie en de kunstgemeenschap. De twee vraagstukken hebben op het punt van gentrificatie veel overlap.

Voor verder onderzoek is het vooral belangrijk om de ontwikkelingen te bestuderen in de gaten te houden voor wat betreft het optreden van *displacement*, tekenen hiervan zijn dat de huren stijgen en de invloed van verhuurders groeit. Als bij nader onderzoek *displacement* geconstateerd wordt zou dit betekenen dat Finnieston is overgegaan van urbane regeneratie naar gentrificatie. Verder onderzoek kan ook laten zien hoe The Hidden Lane zich verder ontwikkelt en of dit op zichzelf staat of ook een gevolg is van de ontwikkelingen van Finnieston als wijk.

Literatuurlijst

Anderson, B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* [New Edition (Paperback)]. London: Verso Books, 2006.

Cameron, Stuart. "Gentrification, housing redifferentiation and urban regeneration: 'Going for Growth' in Newcastle upon Tyne." *Urban Studies* 40, no. 12 (2003): 2367-2382.

Chaskin, Roberts J., en Mark L. "'Positive' Gentrification, Social Control And The 'Right To The City' In Mixed-Income Communities: Uses And Expectations Of Space And Place." *International Journal Of Urban And Regional Research* 37, no 2. Wiley-Blackwell (2013): 480-502.

DeWalt, Kathleen Musante en Billie R. DeWalt. *Participant Observation*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2011.

Donnison, David. "The challenge of urban regeneration for community development." *Community Development Journal* 28. no. 4 (1993): 293-298.

Doucet, Brian, Ronald van Kempen, en Jan van Weesep. "We're A Rich City With Poor People': Municipal Strategies Of New-Build Gentrification In Rotterdam And Glasgow". *Environment And Planning A* 43, no.6 (2011): 1438-1454. doi:10.1068/a43470.

Florida, Richard. "Cities And The Creative Class". *City And Community* 2, no. 1 (2003): 3-19. doi:10.1111/1540-6040.00034.

Florida, Richard. "The Flight of the creative class: The New Global Competition for Talent." *Liberal Education* 92, no. 3 (zomer 2006): 22-29.

Glasgow City Council. "HOUSING CHANGE IN GLASGOW An Analysis Of 2001 And 2011 Census Results," (2016).

Glasgow City Council. "City Development Plan," (2017).

Gonzalez, Sara, en Paul Waley. "Traditional Retail Markets: The New Gentrification Frontier?". *Antipode* 45, no. 4 (2012): 965-983. doi:10.1111/j.1467-8330.2012.01040.x.

Harvey, D. *The Urban Experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989.

Hospers, Gert-Jan, en Roy van Dalm. "How To Create A Creative City? The Viewpoints Of Richard Florida And Jane Jacobs". *Foresight* 7, no. 4 (2005): 8-12. doi:10.1108/14636680510611796.

Hyra, Derek. "The Back-To-The-City Movement: Neighbourhood Redevelopment And Processes Of Political And Cultural Displacement". *Urban Studies* 52, no. 10 (2014): 1753-1773.
doi:10.1177/0042098014539403.

Jones, Phil, en James Evans. *Urban regeneration in the UK: boom, bust and recovery*. Sage, 2013.

Low, Setha M. "Claiming Space For An Engaged Anthropology: Spatial Inequality And Social Exclusion." *American Anthropologist* 113, no. 3. Wiley-Blackwell (2011): 389-407.

McCann, Eugene J. "Inequality And Politics In The Creative City-Region: Questions Of Livability And State Strategy". *International Journal Of Urban And Regional Research* 31, no. 1 (2007): 188-196. doi:10.1111/j.1468-2427.2007.00713.x.

MacLeod, Gordon. "From Urban Entrepreneurialism To A "Revanchist City"? On The Spatial Injustices Of Glasgow's Renaissance". *Antipode* 34, no.3 (2002): 602-624.
doi:10.1111/1467-8330.00256.

Marcuse, Peter. *Gentrification, Abandonment, and Displacement: Connections, Causes, and Policy Responses in New York City*. 28 Wash. U. J. Urb. & Contemp. L. 195, 1985.

McAra, Lesley. "Crime, Criminology And Criminal Justice In Scotland." *European Journal Of Criminology* 5, no. 4. SAGE Publications (2008): 481-504.

Mumm, Jesse. "Report From The Field: Redoing Chicago: Gentrification, Race, And Intimate Segregation." *North American Dialogue* 11, no 1. Wiley-Blackwell (2008): 16-19.

Pérez, Gina. M. "The Other "Real World": Gentrification And The Social Construction Of Place In Chicago." *Urban Anthropology And Studies Of Cultural Systems And World Economic Development; Urban Legends: Race, Class, And The Politics Of Mythical Revitalizations* 31, no. 1 (2002).

Sassen, Saskia. "The Global City: Introducing a Concept." *The Brown Journal of World Affairs* XI, no. 2 (2005): 27-43.

Slater, Tom. "The Eviction Of Critical Perspectives From Gentrification Research". *International Journal Of Urban And Regional Research* 30, no. 4 (2006): 737-757.
doi:10.1111/j.1468-2427.2006.00689.x.

Slater, Tom. "Missing Marcuse: On Gentrification And Displacement". *City* 13, no. 2-3. Informa UK Limited (2009): 292-311.

Smith, Neil. "New Globalism, New Urbanism: Gentrification As Global Urban Strategy". *Antipode* 34, no. 3. Wiley-Blackwell (2002): 427-450.

Smith, Neil. (2006). Gentrification generalized: From local anomaly to urban 'regeneration' as global urban strategy. *Frontiers of capital: ethnographic reflections on the new economy*, 191-208.

Grijze literatuur

<https://www.glasgowlive.co.uk/news/glasgow-news/glasgow-voted-friendliest-city-uk-12574890>
(GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 9-7-2018)

<http://www.clydewaterfront.com/clyde-heritage/queen's-dock--yorkhill-quay/finnieston-crane> (Clyde Waterfront, infomatieve site over de Clyde, geraadpleegd op 23-6-2018)

<https://www.scotsman.com/regions/glasgow-strathclyde/finnieston-named-uk-s-hippest-place-to-live-1-4070036> (Scotsman, nieuwssite, geraadpleegd op 20-6-2018)

https://www.vice.com/en_uk/article/7bdnx4/is-finnieston-glasgow-the-hippest-place-in-the-country
(Vice, nieuwssite voor jongeren, 15-6-2018)

<https://www.glasgowlive.co.uk/news/history/finnieston-changed-past-decade-glasgow--11608306>
(GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 15-6-2018)

<http://www.glasgowlive.co.uk/news/glasgow-news/new-housing-development-planned-for-13483445>
(GlasgowLive, nieuwssite, geraadpleegd op 15-6-2018)

Bijlage 1

Abstract:

Gentrification is as Cortie and Van de Ven (1981) once put it, the moving in of capital into an area. Basically, people with capital move to a disparaged neighborhood and start a business there because they couldn't do so in a more well-situated area. The idea behind gentrification is moving capital somewhere in the hopes of making said area a more well-situated area. Sometimes this fails, but when gentrification happens on a bigger scale and more capital moves into an area, it tends to succeed. The classical definition of gentrification typically involves the physical "pricing out" of original inhabitants of an area, by making the land they live on more valuable because it is now more well-situated. We were able to find no evidence of this kind of displacement in Finnieston, although we did find that people were being culturally displaced.

Finnieston transformed, from a neighbourhood that had little to offer the people that were living there and where tourism didn't exist, to a thriving one with everything to please the people that visit and live there. A slew of new restaurants and shops opened, that all follow their own trendy formula to compete with each other. The opening of The Hydro played another important role in the success story of the urban regeneration of Finnieston. Next to Finnieston however is the Hidden Lane situated. A remarkable part, separate from the main road that hosts over a 100 studios for artists. Many of them have shops to sell their wares.

This mix of a transforming neighbourhood in combination with the art scene right next to it made us wonder, what is the influence of the gentrification of Finnieston on the Hidden Lane and visa versa? This is why we went to Glasgow for two months to conduct our research on this phenomenon. It is of interest for us to find out what made the change happen in Finnieston, who are responsible and why did they pick this particular neighbourhood? Well, the reason why is partly because of the Hydro opening, the other part is that Finnieston is located between the already manifested West End and City Centre, Price, of course was another reason. Because Finnieston was rundown the prices for real estate were cheap. Businessmen bought these and turned them into bars and restaurants.

At the same time Glasgow started to open up internationally by opening a few new universities, which meant an influx of international students found their way into Glasgow looking for a place to live. Student accommodations became a profitable business. In Finnieston flats and apartments have been renovated and adjusted to house students, there are also more student flats underway. Project planners and housing associations are happy with the situation because the tenants will go out and eat and entertain themselves with the new facilities that are being built for them. The students make money in more way than one.

The Hidden Lane in the meantime has its own history. As a place with cheap studios it attracted art students. Later it became a place for postgraduates to stay. Now retail is a big part of the Hidden Lane. Even in this commercialization, the Lane has managed to stay a tight community. People that move in receive help and support in the form of helpful neighbors

that are willing to lend tools and whatnot to newcomers. They do their own advertising, mostly through social media and the like. Whereas the Hidden Lane seems to be for more established artists, Glasgow is home to many artists that live outside of the Hidden Lane. For them making the right connections and supporting each other is even more important.

So far the positive, disparity is an issue that pops up when the urban regeneration becomes gentrification. When the rent increases by too much because of the popularity of the area. Not everyone can afford to stay. What we found was that the rent is increasing in Finnieston but has not yet resulted in displacement. However the rapid changes give way to alienate the original citizens of the neighbourhood. The influx of international students does not help in this regard. The Community Council incorporates the needs of people that have lower incomes and tries to combat homelessness and poverty.

Ultimately, this thesis looks at three aspects of gentrification. The first aspect is how the gentrification in Finnieston came to be. This means identifying the actors who made it all possible in the first place but also how it transformed the neighborhood and why they chose Finnieston, of all places. The second aspect will focus on how the cultural transformation of the neighborhood is perceived by the original population of Finnieston. Many people feel like they have been somewhat ignored by the recent developments. People feel like their original culture is being somewhat taken away from them. We have identified this problem as a sort of “cultural displacement”. Finally, our thesis focuses on the Hidden Lane, and how this artistic community has been affected by the larger changes that are happening in Finnieston.

We hope other scholars follow our precedent and study the continued effects of gentrification in the area and the consequences for the residents of Finnieston. Cultural displacement and retail gentrification deserve further attention, for they are bound to continue.

Bijlage 2: Reflecties

Reflectie Theo Bijveld

Het voelt nu raar om terug te kijken op ons onderzoek. Eerst heb ik ergens twee maanden doorgebracht, en in de volgende twee maanden heeft de deadline van een thesis in mijn nek gehegen. Ik kan voorlopig ook even geen woord over gentrificatie meer zien. Hiermee bedoel ik niet dat ik het niet naar mijn zin heb gehad. De afgelopen twee blokken zijn een bijzonder half jaar geweest voor me, omdat het zo radicaal anders was dan de typische werk- en hoorcolleges.

Bij dit onderzoek hebben we alle vaardigheden die we tot nu toe in onze opleiding hebben geleerd toe moeten passen. Dit omvat dingen zoals het kunnen uitvoeren van kwalitatieve interviews, participerende observatie, connecties leggen, tijdsplanning, wetenschappelijk schrijven en het toepassen van sociale theorie op de praktijk. Het was ongetwijfeld moeizaam met een samenwerking die zeker soms wel eens te wensen overliet. Dit lag aan een gebrek aan communicatie tussen Sjors en mij, aangezien we allebei niet de meest sociaal capabele jongens zijn. Twee maanden lang sliepen we op dezelfde kamer en zaten we elkaar op de lip, en toen we eenmaal terug waren in Nederland hadden we weer te weinig contact. Ondanks deze gebreken denk ik dat onze minimale communicatie een oppepper heeft gekregen in de laatste weken en dat we door flink aan te poten toch een goede scriptie hebben kunnen schrijven.

Al met al heb ik een hoop geleerd van zowel het uitvoeren van het veldwerk als het schrijven van de thesis. Het uitvoeren van het veldwerk was nogal een sprong in het diepe voor zowel Sjors als ik. We hadden geen contacten in Glasgow behalve onze gastheer die we via AirBNB hadden gevonden, en we waren allebei nog nooit zo lang weg van huis geweest. Het was vooral aan het begin dus nog heel erg zoekend onderzoek doen, we lieten ballonnetjes op in de vorm van pogingen om vrijwilligerswerk te doen of ons mengen onder artistieke gemeenschappen. Sommige van deze pogingen waren meer succesvol dan anderen. Het was jammer dat ons initiële doel van veiligheid onderzoeken in Finnieston zo weinig vruchten leverde, aangezien we wel al interviews hadden gehad met zowel de politie als de Violence Reduction Unit. De reden was echter wel begrijpelijk, aangezien veiligheid en veiligheidsperceptie allebei nooit zo'n heet hoefijzer waren onder de bewoners van

Finnieston. Het feit dat we een paar weken voor dat we weer teruggingen naar Nederland opeens ons onderwerp moesten omgooien was natuurlijk nogal een harde tegenslag. Het betekende voor ons dat we in de laatste paar weken intensiever bezig waren met ons veldwerk om alsnog een goed beeld te krijgen van ons nieuwgevonden onderwerp, The Hidden Lane. Het betekende natuurlijk ook dat we ons theoretisch kader moesten aanpassen om het nieuwe concept van *creative cities* erin te verwerken.

Ik heb dankzij dit onderzoek geleerd dat ik het wel erg leuk vind om veldwerk uit te voeren. Het is natuurlijk lastig om in een stad te zijn waar je niemand kent, maar ik merkte dat het niet moeilijk was om connecties te vinden via sociale ontmoetingsapps. Op deze manier heb ik mensen gevonden die niet alleen dienden als informant, maar ook korttijdige vrienden zijn geworden. Zo heb ik zelfs nog wat van het sociale leven van Glasgow en specifiek Finnieston mee kunnen krijgen. Interviewen zelf vond ik ook leuk om te doen, omdat je merkt dat mensen het wel leuk vinden om over zichzelf of de stad te vertellen. Ik vind dit leuker dan bijvoorbeeld een hoop enquêtes uitdelen en de resultaten daarvan analyseren.

Al met al zou je kunnen zeggen dat het veldwerk een transformerende ervaring is geweest voor me. Ik zie het als een soort eerste beproeving van wat de wereld van veldwerk allemaal te bieden heeft, en het motiveert me ook om een master binnen de antropologie te gaan doen. Het schrijven van de thesis was een andere soort beproeving, namelijk een die mijn capaciteit tot het behalen van deadlines testte. Hiernaast is het ook het langste wetenschappelijke werk dat ik tot nu toe geschreven heb. Het is iets anders dan een opdracht die je hebt in een werkgroep waarin je een theoretische interventie moet verzinnen voor een abstract probleem. We hadden iets echt meegemaakt in Glasgow en moesten er niet alleen over vertellen, maar het ook nog eens linken aan bestaande literatuur. Het toepassen van sociale theorie lukte gelukkig wel prima, zelfs het omgooien van ons theoretische kader verliep relatief goed. Het voelde goed om deze concepten die ik tot nu toe alleen nog maar kende als abstracte academische literatuur nu eens op iets echt en tastbaars toe te passen.

Foto



Reflectie Sjors van Dijk

Ik had een tussenjaar genomen vorig jaar en dat betekende dat ik dit jaar niet alleen terug in het studeren moest komen maar ook meteen flink aan de slag moest. Dit belooft een uitdaging te zijn tijdens de onderzoeksopzet. Ik was in eerste instantie al blij dat ik een onderzoekspartner in Theo gevonden had want alleen was het nog meer werk geweest. Een locatie hadden we al snel gevonden met een onderwerp, in plaats van het advies te volgen en het andersom te bepalen. Eerst een onderwerp en dan pas de locatie. Maar het werkte voor ons totdat we het wetenschappelijk moesten verantwoorden. Dit lukte niet en toen zijn we overgestapt op een ander onderwerp wat wel te onderzoeken was. Dit zorgde er wel voor dat het begin niet soepel verliep. Deadlines werden met moeite gehaald. Ik ben van mezelf iemand die deadlines niet te nauw neemt. Er is veel last minute werk gedaan door mij. Het is een nare gewoonte en het resultaat lijdt eronder. Het zorgt ervoor dat de klad versie de officiële versie wordt omdat er geen tijd meer is om het te herschrijven.

We kregen het voor elkaar een acceptabel voorstel met de herkansing in te leveren. Het goede voornemen van mij was om de stress situatie die ik voor mezelf gecreëerd had niet in Glasgow te herhalen met de deadlines van de rapportages. Het hielp daarbij dat ik een laptop meenam waarop Word en Youtube tegelijk al niet gaat.

Wat ik spannend vond aan Glasgow was niet zo zeer de misdaadcijfers, ook al was dat toen de focus van ons onderzoek. Ik woon nog thuis en al vind ik mezelf zelfstandig, dit werden de eerste maanden die ik op mezelf zou wonen. Andere angsten hadden te maken met of het allemaal wel ging lukken. Het benaderen en vinden van goede contacten. Het afnemen van interviews zou een test voor mijn Engels worden al had ik er vertrouwen in. Ik kan nou niet zeggen dat ik van mezelf uit een sociaal wonder ben. Sociale contacten opbouwen komt niet heel natuurlijk bij mij. Dat was nog de grootste angst, jezelf iedere dag weer open moeten stellen voor alles wat je tegen gaat komen. Het hielp dat we een complementaire opzet hadden en dat we veel samen gedaan hebben. Maar dat moet wel wanneer je de onderzoeksrol aanneemt. Omdat ik mezelf meer als bijstander zie was het raar om jezelf het centrale punt van aandacht te maken als meetinstrument.

Gebruik je zelfbewustzijn als meetinstrument en overdrijf er niet in werd mijn motto, want te veel introspectie is ook niet goed voor de mentale gesteldheid. Ons onderzoek was niet mentaal 'zwaar' in de zin dat wel Finnieston ontdekten en rustig af konden spreken. Het onderzoek ging op ons eigen tempo.

Glasgow is een vriendelijke stad en het Engels is goed te volgen dus dat scheelde een hoop wat meedraaien betreft. Ik begon een dagboek en typte alles direct uit de dag van het interview. Dit zorgde ervoor dat ik goed bijliep met wat we hadden verzameld aan informatie en klaar was voor het volgende interview. De rapportages gingen daarom ook goed. Deadlines bleven een dingetje maar over het algemeen beloonde het secuur werken me tijdens het schrijven van de rapportages.

Een moeilijk punt voor ons kwam wanneer we in week zes van de acht wisselde van focus in ons onderzoek. Het was lastig om te bepalen of we door moesten met wat we hadden over veiligheid of overstag moesten gaan en alles inzetten op de Hidden Lane. Het gevolg zou zijn dat veel van wat we tot dan toe hadden verloren zou zijn. Een gesprek over rapportage twee met Kees gaf de doorslag. Het werd een compromis, we gingen over op de Hidden Lane en veiligheid zou een veel kleinere rol krijgen binnen het onderzoek. Zo was wat we hadden niet voor niks (los van de leerervaring). De komende twee weken werden niet de rit uitzitten maar opnieuw hard aan het werk, iedere dag erop uit voor nieuwe informanten.

Achteraf denk je: "hadden we dit maar aan kunnen zien komen". Maar dat kun je niet en dat is jammer. Een belangrijk leerpunt was het wel want een moeilijke beslissing als deze die je moet bepalen aan de hand van de data die je al hebt, die doet denken aan de 'sunken cost fallacy' hoort bij wat je tegen kan komen in het veldwerk. Maar de hoeveelheid tijd en moeite die er al ingestoken is mag niet leiden tot een onvoldoende onderzoek. Hetzelfde gaat voor omgaan met teleurstelling. Al heb je opdrachten gedaan in andere cursussen, in het veld wanneer het er voor je gevoel 'echt' om doet. Komt het toch het hardst aan wanneer een interview wordt verzet en vervolgens gecancelled wordt. Dit was voor ons al helemaal zo bij het vinden van vrijwilligerswerk.

Eenmaal terug in Nederland was ik blij om weer thuis te zijn. Het leven in Glasgow was dan wel makkelijk op te pikken en vergelijkbaar met Nederland, maar het is toch niet het Nederland wat je kent. De supermarkten met name, zijn hier beter en over de bussen zal ik minder klagen.

Bij het schrijven de scriptie is de uitspraak "een goed begin is het halve werk" waar. In een volgend onderzoek zijn verbeterpunten: het zo goed mogelijk proberen in te zien van de praktische kant van het onderzoek, mezelf altijd blijven *pushen* om eerder een uur per dag dan zeven op de laatste dag van de week te werken. Betere communicatie tussen eventuele teamgenoten/collega's ook. Zelf vroeg degene zijn die aan de bel trekt, is meteen een stok achter de deur voor mezelf om direct te beginnen.

Foto

